№11(79) (2025 ж. Қараша/Ноябрь 2025 г.)

ULAĠATTY USTAZ JOLY

Республиканский информационный научно-методический журнал
Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

ВЛИЯНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧЕЛОВЕКА НА ПРИРОДУ И ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА

Учитель биологии и химии, магистр

КГУ «Ново-Хайрузовская средняя школа»

"Ұстаз – жүректен жол тапқан шырақ пен шамшырақ."

Адишбекова Аружан Сакенқызы

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының
№11(79) (2025 ж. Қараша) шығарылымы. Выпуск №11(79) (Ноябрь 2025 г.)
республиканского информационного научно-методического журнала
«ULAĠATTY USTAZ JOLY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

№ KZ44VPY00078195 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ44VPY00078195

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Айтуганова Еңлік Баяндықызы
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ULAĠATTY USTAZ JOLY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Адишбекова А.С. Влияние деятельности человека на природу и здоровье человека 4
Атыгулова А.С. Кәсіби бағдар және тұлғалық өсу 7
Сембаева А.А. Творческий мост к уверенности....8
Малгаждарова Ж.М. Ағылшын тілі пәнінен инклюзивті сабақ жоспарлау: әртүрлі оқушыларға арналған сабақ үлгісі 11
Каракаева А.К. «Үйренемін, білемін!» 16
Нусупбаева А.Б. Адамдық миссиясы: баланың жүрегіне жол табудың өнері....20
Құрметбек Н. Баланың қиялына қанат бітіретін, жүрегін тәрбиелейтін әлем....22
Токтарова Л.А. Адам мен табиғаттың арасын жалғайтын тірі ғылым....24
Джылкибаева А.С. Орыс тілін оқытуда дидактикалық ойындар мен тіл дамыту жаттығуларының тиімділігі....26
Хожамуратова Э.С. География пәнінен әдістемелік құрал жазуға тиімді жолдар28
Ербол Д. Цифровые инструменты развития грамматических умений на уроках английского языка 31
Ерасилова А.К. Формирование функциональной грамотности на уроках математики с помощью искусственного интеллекта....33
Жамбутаева М.М. Бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыру жолдары....36
Динисламова Ж.Е. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық танымдық белсенділігін дамытудың әдістемелік негіздері 38
Жансеитова А.К. Бастауыш сынып оқушыларының интеллектуалды дарындылығын қалыптастыру 41
Хазийхан М. Бастауыш сыныпта жаңа технологияларды қолдану: ғылыми-теориялық және әдістемелік негіздер....43
Мухамбетова Н.Л. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған инновациялық тәсілдер....46
Салыбеков М.А. Картамен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру 48
Акбергенова С.Р. «Методика использования креативных технологий на уроках русского языка и литературы» 51
Оналбекова К.У. Информатика әлеміне саяхат: қарапайым логикалық ойындар: лабиринт, сәйкестендіру 54
Итжанова Г.К. Әлеуметтік бейімделуді арттыруға арналған педагогикалық стратегиялар....57
Жуманова Л.М. «Разбор полётов: мемы, сленг и защита от фейков в соцсетях».60
Калкабекова Г.Е. Цифрлық қауіпсіздік және киберқұқық негіздері: мектеп оқушыларын ақпараттық ортада құқықтық қорғау....62
Жексенбаева А.С. «Отбасы қадірі»....65
Истаева А.Б. «Алма – күздің сыйы»....66
Тапенова И.Ж. «Тәуелсіздік – ел тірегі» 67
Қалымова М.Д. Развитие функциональной грамотности учащихся посредством технологий скорочтения 68

Адишбекова Аружан Сакенқызы
Учитель биологии и химии, магистр
КГУ «Ново-Хайрузовская средняя школа»
Восточно-Казахстанская область, Улкен Нарынский район, село Ново-Хайрузовка

ВЛИЯНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧЕЛОВЕКА НА ПРИРОДУ И ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА

Аннотация: в статье рассматривается взаимосвязь между деятельностью человека, состоянием окружающей среды и здоровьем человека. Особое внимание уделяется экологическому воспитанию школьников на уроках биологии, использованию исследовательских и проектных методов обучения, а также внедрению цифровых технологий для формирования экологического сознания.

Ключевые слова: биология, экология, здоровье человека, антропогенные факторы, природопользование, экологическая культура, устойчивое развитие, загрязнение, климат, образование.

Современное общество характеризуется активным развитием науки, техники и промышленности, что, с одной стороны, способствует повышению уровня жизни человека, а с другой – приводит к глубоким изменениям в окружающей среде. Влияние деятельности человека на природу и, как следствие, на его собственное здоровье, становится одной из центральных проблем современной биологии и экологии. Именно поэтому перед учителем биологии стоит важнейшая педагогическая задача — формировать у учащихся экологическую культуру, осознание личной ответственности за состояние окружающего мира и понимание взаимосвязи между природой и здоровьем человека.

Влияние человека на природу имеет многогранный характер. Прежде всего, речь идёт о промышленной деятельности, сельском хозяйстве, транспорте, урбанизации и бытовом потреблении. Масштабное использование природных ресурсов, загрязнение атмосферы, воды и почвы, вырубка лесов, изменение климата, утрата биоразнообразия — все эти процессы тесно связаны с антропогенной активностью. Современная экология рассматривает эти явления не только как угрозу для биосферы, но и как фактор, прямо влияющий на физическое и психическое здоровье человека.

Загрязнение воздуха является одним из наиболее серьёзных факторов, вызывающих болезни органов дыхания, сердечно-сосудистой системы, аллергические и онкологические заболевания. Промышленные выбросы оксидов серы, азота, угарного газа и мелкодисперсных частиц PM2.5 приводят к увеличению смертности в городах. Загрязнение водоёмов сточными водами и химикатами вызывает нарушения работы желудочно-кишечного тракта и эндокринной системы. Уменьшение площади зеленых насаждений вблизи населённых пунктов приводит к ухудшению качества воздуха, ослаблению иммунитета и росту уровня стресса.

Влияние химических веществ в быту, таких как пластмассы, синтетические моющие средства, пестициды, также негативно сказывается на здоровье человека. Многие из них обладают мутагенным или канцерогенным действием, накапливаются в тканях живых организмов и передаются по пищевой цепи. Таким образом, человек сам становится жертвой последствий своей хозяйственной деятельности.

Однако биология как наука и как учебная дисциплина помогает не только выявлять причины экологических проблем, но и искать пути их решения. Одной из важнейших образовательных задач является формирование у учащихся осознанного отношения к окружающей среде, развитие навыков экологически безопасного поведения. Учитель биологии должен формировать у школьников целостное представление о живой природе как о взаимосвязанной системе, где любые действия человека вызывают цепную реакцию изменений.

На уроках биологии можно использовать различные формы работы, направленные на формирование экологического сознания: проектную деятельность, проблемное обучение, лабораторные исследования, наблюдения в природе, экологические игры, обсуждение реальных примеров воздействия человека на окружающую среду. Например, учащиеся могут создавать мини-проекты, посвящённые изучению состояния воздуха или воды в своём регионе, проводить наблюдения за растениями и животными, собирать данные о мусоре и переработке отходов. Такая исследовательская работа не только развивает познавательную активность, но и способствует формированию научного мышления и чувства ответственности за собственные действия.

Особое внимание в преподавании биологии следует уделять изучению вопросов, связанных с изменением климата. Повышение средней температуры на планете, таяние ледников, экстремальные погодные явления — всё это имеет прямое влияние на здоровье человека. Тепловые волны и загрязнение воздуха вызывают рост заболеваний дыхательных путей и сердечно-сосудистой системы. Изменение климата влияет и на распространение инфекций, поскольку ареалы обитания насекомых-переносчиков (например, комаров, клещей) расширяются.

Научно доказано, что устойчивое развитие общества невозможно без экологического равновесия. Поэтому в образовательном процессе важно формировать у учащихся навыки рационального природопользования. Учитель биологии может организовать внеклассные мероприятия: «День Земли», «Неделя экологии», акции по посадке деревьев, очистке берегов водоёмов, сортировке мусора. Это способствует развитию практических умений, социальной активности и бережного отношения к природе. Кроме того, необходимо акцентировать внимание учащихся на взаимосвязи здоровья человека и окружающей среды. Чистый воздух, вода, сбалансированное питание и физическая активность — это основные условия здорового образа жизни. Но сохранить их невозможно без охраны природы. Таким образом, формирование экологической культуры — это не только часть учебного процесса, но и элемент воспитательной работы, направленный на формирование ответственной личности.

Для формирования у учащихся понимания влияния человеческой деятельности на природу и здоровье человека важно включать проектную и практическую деятельность, которая позволяет детям наблюдать реальные последствия антропогенного воздействия. Ученики могут выполнять экологические мини-проекты, изучая качество воздуха, содержание микроорганизмов в воде или биологическое разнообразие в различных средах, что способствует развитию навыков сбора и анализа данных, а также формированию выводов о взаимодействии человека и окружающей среды.

В лабораторной и полевой деятельности рекомендуется организовывать эксперименты, например, наблюдение за ростом растений в чистой и загрязненной воде, оценку жизнедеятельности насекомых и птиц в разных районах или измерение уровня шума и освещенности в школьной среде, что позволяет осознать влияние факторов окружающей среды на здоровье. Практическая деятельность может быть дополнена экологическими

акциями, такими как посадка деревьев, создание школьного огорода, сбор и сортировка отходов, проведение тематических дней по улучшению окружающей среды, что способствует формированию личной ответственности и экологического сознания. Использование цифровых технологий и интерактивных платформ позволяет учащимся мониторить качество воздуха и воды, моделировать экологические процессы и прогнозировать последствия человеческой деятельности, включая применение элементов искусственного интеллекта для анализа данных.

Межпредметные связи с географией, химией и обществознанием помогают более полно осознать влияние человека на природу и здоровье, изучая загрязненные территории, химические вещества в воздухе и воде, а также правовые нормы охраны окружающей среды. Важным аспектом является психологическое формирование учащихся через участие в практических экологических действиях, что развивает чувство ответственности и заботы о здоровье и природе. Практические задания, такие как составление мини-отчетов о личном вкладе в охрану окружающей среды, проведение экспериментов с растениями и создание презентаций или плакатов с наглядными примерами влияния человека на здоровье, позволяют закрепить полученные знания и навыки, стимулируют наблюдательность, критическое мышление и самостоятельную исследовательскую работу, делая обучение биологии актуальным, интересным и практически значимым для каждого ученика.

Сегодня учитель биологии должен использовать современные цифровые и интерактивные технологии, чтобы сделать экологическое образование более интересным и доступным. Виртуальные лаборатории, симуляции экологических процессов, использование искусственного интеллекта для анализа данных — всё это открывает новые возможности для осмысления взаимосвязей между природой и человеком. Такие подходы помогают учащимся осознать, что наука биология — это не только изучение живых организмов, но и средство понимания законов жизни, устойчивого существования человека в гармонии с природой.

Таким образом, влияние деятельности человека на природу и здоровье человека является комплексной проблемой, требующей системного подхода в обучении. От того, насколько осознанно учащиеся будут относиться к природе, зависит их собственное будущее и будущее планеты. Учитель биологии, вооружённый современными знаниями и педагогическими методами, играет ключевую роль в формировании экологического мышления нового поколения.

Использованные литературы:

1. Реймерс Н.Ф. *Экология: теория, законы, правила, принципы и гипотезы.* — М.: Россия Молодая, 2019.
2. Гааг Л.В. *Экологическое образование и воспитание школьников.* — М.: Просвещение, 2021.
3. Воробьёва Т.В. *Здоровье человека и окружающая среда.* — СПб.: Питер, 2020.

Атыгулова Анар Самархановна
Педагог-психолог, педагог-сарапшы
"Балтасап негізгі мектебі" КММ
Павлодар облысы, Ақтоғай ауданы

КӘСІБИ БАҒДАР ЖӘНЕ ТҰЛҒАЛЫҚ ӨСУ

Түсініктеме хат

Бағдарламаның өзектілігі: Қазіргі қоғамда тұлғалық өсу мен кәсіби бағдар берумәселелері ерекше маңызға ие болып отыр. Әлеуметтік және экономикалық өзгерістердің әсерінен жасөспірімдер мен жастардың болашағы үшін дұрысшешім қабылдау, өзінің кәсіби және тұлғалық дамуы бағытында сауатты қадамдар жасау маңызды. Сонымен қатар, оқу мен тәрбиенің жаңа әдістері мен тәсілдері жас өскіннің тұлғалық дамуына және кәсіби бағдарын анықтауға ықпал ететін тиімді құралдарға айналды. Оқу және еңбек нарығындағы сұраныс пен қажеттілік өзгеріп отырғандықтан, жастардың өзіне сәйкес келетін мамандықты таңдай білуі және жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуы қажет. Бұл бағдарламакәсіби бағдар беру және тұлғалық өсу саласындағы қажеттіліктерді ескере отырып жасалған, сонымен қатар жастардың өмірлік дағдыларын дамытуға бағытталған.

Жұмыстың ғылыми-әдістемелік деңгейі: Бағдарлама ғылыми негізде құрылған және заманауи педагогика мен психологияның негізгі ұстанымдары мен әдістеріне сүйенеді. Психологияның тұлға дамуы мен кәсіби бағыт-бағдар беру саласындағы зерттеулері, сондай-ақ тұлғаның кәсіби өзін-өзі тану мен даму теориялары бағдарламада жан-жақты қарастырылған. Бұл әдістемелердің негізінде жасөспірімдердің өзін-өзі тану, мінез-құлық дағдыларын дамыту және кәсіби бағдар алу үдерісі тиімді іске асырылуы көзделеді. Сонымен қатар, бағдарламада тұлғаның әлеуметтік және эмоционалды дамуына әсер ететін психологиялық әдістер мен технологиялар қолданылған.

Бағдарламаның жаңашылдығы: Бағдарламаның жаңашылдығы оның жасөспірімдер мен жастардың тұлғалық дамуында және кәсіби бағдарында кешенді тәсілді қолдануында. Әр түрлі психологиялық әдістерді біріктіре отырып,бағдарлама жас өскіндерге өздерінің жеке қасиеттерін танып, дамыта білуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, кәсіби бағдар беруді тек теориялық тұрғыда ғана емес, практикалық тұрғыда да іске асыру мақсатында түрлі тренингтер мен семинарлар енгізілген. Бағдарлама жасөспірімдерге болашақ мамандықтарын таңдауға көмектесетін психологиялық тесттерді қолдануды ұсынады.

Педагогикалық орындылығы: Бағдарламаның педагогикалық орындылығы жастардың кәсіби және тұлғалық дамуын қолдайтын тиімді әдістерді енгізуге негізделген. Оқу үдерісін жетілдіру мақсатында мұғалімдер мен педагогпсихологтар қолданатын түрлі әдіс-тәсілдер мен тренингтер жүйелі түрде біріктірілген. Әсіресе, жеке тұлғаның өзін-өзі тану мен дамытуына ықпал ететін әдістердің, мысалы, өзін-өзі бағалау, мотивация, мақсат қою және уақытты тиімді пайдалану сияқты дағдылардың маңызы зор.

Теориялық маңыздылығы: Бағдарлама жастардың тұлғалық өсуі мен кәсіби бағдар беру процесін түсінуде теориялық негізде маңызды орын алады. Кәсіби бағдар беру теориясы мен тұлғаның даму теорияларының негізінде жасалған бағдарлама жастардың мінез-құлқын, психологиялық ерекшеліктерін және олардың қоғамдағы рөлін қалыптастыруға бағытталған. Бұл теориялар кәсіби бағдар беру мен тұлғаның өз-өзін дамытуында маңызды рөл атқарады, себебі олар жасөспірімдердің жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне сәйкес келетін мамандық таңдауды жеңілдетеді.

Практикалық маңыздылығы: Бағдарламаның практикалық маңыздылығы оның нақты мектептер мен оқу орындарында қолдануға болатындығында. Әрбір оқушының жеке психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, бағдарлама оларды кәсіби бағдарлау және тұлғалық өсу процесінде қолдау көрсету мақсатында түрлі тренингтер мен психологиялық кеңес беру сессияларын ұсынады. Мұғалімдер мен педагог-психологтар бағдарлама негізінде жасалған тапсырмаларды орындау арқылы оқушылардың кәсіби бағдарын дұрыс анықтай алады. Бағдарламада ұсынылған әдістемелер мен тапсырмалар нақты мектеп жағдайына бейімделген, оларды оқу үдерісінде тиімді қолдануға болады.

Бағдарламаны апробациялау: Бағдарламаның апробациясы оқу мекемелерінде өткізілген тәжірибелік жұмыстар арқылы жүзеге асырылды. Бағдарлама әртүрлі мектептер мен оқу орындарында, педагог-психологтардың қатысуымен жүзеге асырылды. Педагог-психологтар оқушылармен жұмыс барысында жаңа әдістәсілдер мен тренингтерді қолдану нәтижесінде оқушылардың өзін-өзі тануы, мінез-құлқындағы өзгерістер және кәсіби бағдарын анықтаудағы жетістіктері байқалды. Апробацияның қорытындылары бағдарламаның тиімділігін дәлелдеді және оны кеңінен қолдануға негіз болды.

Кәсіби бағдар және тұлғалық өсу бағдарламасы жасөспірімдер мен жастардың кәсіби бағдар алу және тұлғалық дамуы үшін өте маңызды құрал болып табылады. Бағдарлама әдістемелік тұрғыдан ғылыми негізде жасалған, әрі оның теориялық және практикалық маңыздылығы жоғары. Бұл бағдарлама жас өскіндердің болашақ мамандықтарын дұрыс таңдауға, әлеуметтік дағдыларды дамытуға, сондай-ақ өзіне деген сенімділік пен мотивациясын арттыруға көмектеседі.

Сембаева Алтынай Амалбеккызы
Учитель художественного труда
ГКП на ПХВ «Школа –гимназия № 32» акимата города Астана

ТВОРЧЕСКИЙ МОСТ К УВЕРЕННОСТИ

Прикладное искусство традиционно воспринимается не только как способ создания красивых и эстетически привлекательных предметов, но и как мощное средство, способствующее социальной адаптации и личностному развитию. В современном контексте инклюзивного образования значение прикладного искусства возрастает многократно. Наш проект, который сосредоточен на таких рукодельных техниках, как вязание и ковровая вышивка, продемонстрировал впечатляющие результаты в работе с группой девочек. В эту группу входят дети с различными диагнозами, а также ученицы, которые могут быть классифицированы как «отличницы», «среднеуспевающие» или «отстающие».

Основная задача нашего проекта заключалась не только в обучении детей ремеслу, но и в создании такой обстановки, в которой каждый ребенок мог бы почувствовать себя успешным, нужным и востребованным. Независимо от того, каковы их академические достижения или особенности развития, каждая участница имела возможность реализовать себя и продемонстрировать свои способности.

Современные подходы и использование новых материалов стали ключевыми факторами нашего успеха. Традиционные виды рукоделия были переосмыслены и адаптированы к текущим реалиям с помощью современных принадлежностей и передовых методик. Например, ковровая вышивка (Punch Needle или тафтинг) была модернизирована. Вместо классических и трудоемких методов мы использовали специальные иглы и простые, но очень эффектные техники. Это позволило даже тем девочкам, которые сталкиваются с ограничениями в моторике, создавать яркие, тактильно приятные и быстро готовые изделия, такие как мини-панно, подушки или броши. Мгновенный результат работы служил мощным стимулом для продолжения занятия.

Что касается вязания, то использование толстой пряжи, такой как трикотажная или «плюшевая», совместно с большими инструментами, такими как крючки, спицы или даже пальцы (Finger Knitting), значительно упростило весь процесс обучения. Дети проявляли интерес и активно осваивали базовые петли, иногда уже на первых занятиях создавая маленькие, осязаемые предметы.

Кроме того, применение современных и эстетически привлекательных материалов сделало процесс рукоделия модным и увлекательным, что особенно важно для подростков. Это помогло разрушить стереотип о том, что рукоделие является чем-то устаревшим и неактуальным.

Важной частью нашего успеха стало создание инклюзивной атмосферы, где взаимопомощь заменила соперничество. Инклюзивный состав групп способствовал горизонтальному обучению, в котором все участницы могли вести диалоги и обмениваться опытом. Девочки с высокими академическими успехами, которых можно считать «отличницами», часто становились наставницами. Они делились своими знаниями о технических нюансах и терпении, что позволило им развивать свои лидерские качества в неакадемической сфере и повышать уровень социальной компетентности.

Дети с особыми образовательными потребностями, которым было сложно сосредоточиться или испытывали трудности с мелкой моторикой, получали помощь от своих сверстниц, а не от взрослых. Этот подход содействовал их социальной интеграции и укреплению взаимопонимания в группе.

Интересно, что девочки, которых воспринимали как «отстающих» в школе, иногда удивляли своим творческим подходом и выдающейся усидчивостью в процессе создания изделий. Они становились настоящими экспертами в своей группе, заслуживая уважение со стороны своих сверстниц.

На наших занятиях успешно стирались границы, привычно установленные школьными оценками. Важна была не академическая успеваемость, а аккуратность, креативность и искреннее желание завершить начатое дело. Процесс становился не только обучающим, но и объединяющим, способствуя формированию дружеских отношений и духа сотрудничества среди участниц проекта.

Результаты нашего проекта, нацеленного на развитие самооценки и уверенности в себе у девочек, превзошли все ожидания. В процессе работы они не ограничивались простым созданием поделок, а стремились к настоящему творчеству, создавая высококачественные изделия, которые стали олицетворением их стараний и труда. Но наиболее важным итогом стало то, что через это занятие были достигнуты значительные психоэмоциональные успехи, которые затронули разные аспекты их внутреннего мира.

Прежде всего, мы наблюдаем повышение самооценки у участниц проекта. Каждый из них смог создать осязаемый, красивый предмет, который можно было не только показать, но и подарить. Такой процесс стал мощным источником подкрепления уверенности в себе, вдохновляя девочек верить в свои силы и способности.

Кроме того, в ходе работы над проектом происходило развитие усидчивости и концентрации. Монотонные и ритмичные действия, такие как вязание и вышивка, принесли

терапевтический эффект. Это особенно важно для детей с СДВГ или повышенной тревожностью, так как позволило улучшить их способность сосредоточиваться на задачах.

Также следует отметить снижение уровня тревожности. Рукоделие, требующее высокой концентрации и внимательности, стало для девочек великолепным инструментом «заземления». Это занятие помогло им управлять стрессом и находить в себе спокойствие.

Также проект способствовал формированию «успешной идентичности» у многих участниц. Для некоторых из них это стало первой сферой, где они получили безоговорочное признание своих талантов и трудолюбия. Возможность создать что-то красивое своими руками и услышать похвалу за свои усилия стало важным шагом к самопринятию и уважению к собственным достижениями.

Таким образом, наш проект наглядно доказал, что прикладное искусство в сочетании с современными методами и инклюзивными подходами – это не просто урок труда. Это эффективная педагогическая и терапевтическая стратегия, которая открывает двери к самовыражению и саморазвитию. Она позволяет детям с различными стартовыми возможностями найти свою точку опоры, поверить в свои силы и ощутить радость от создания красоты вокруг себя.

Список использованной литературы:

1. Выготский, Л. С. Педагогическая психология. – М.: АСТ: Астрель, 2010.

2. Леонтьев, А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975.

3 . Алексеева, Л. Н., Кокоренко, В. Л. Арт-терапия в работе с детьми и подростками. – СПб.: Речь, 2011.

4. Копытин, А. И. Теория и практика арт-терапии. – СПб.: Питер, 2002.

5.Назарова, Н. М. Специальная педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2000. (Основы работы с детьми с различными нарушениями развития).

6. Малофеев, Н. Н. Инклюзивное образование в контексте социальной политики. // Альманах Института коррекционной педагогики РАО. – 2008. – № 12.

7. Шипицына, Л. М. «Необучаемый» ребенок в семье и обществе: Социализация детей с нарушениями интеллекта. – СПб.: Речь, 2005

8. Бетехтина, Л. А. Рукоделие как средство коррекционно-развивающей работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья. – М.: Сфера, 2016.

9 Айдинова, Н. Г. Проблемы инклюзивного образования в Республике Казахстан. // Вестник КазНУ. Серия "Педагогические науки". – Алматы, 2018.

10. Жампеисова, Г. Б. Теоретические основы формирования ключевых компетенций учащихся в условиях обновленного содержания образования. – Алматы: Наука, 2020.

11. Калиева, С. Ш., Мусабаева, А. М. Психолого-педагогическое сопровождение детей с ограниченными возможностями в условиях инклюзивного образования. // Материалы Республиканских научно-практических конференций

12. Таубаева, Ш. Т. Развитие творческого потенциала личности в процессе профессиональной подготовки. – Алматы: КазНПУ им. Абая, 2005.

Малгаждарова Жадыра Муратовна
Ағылшын тілі мұғалімі педагог-модератор, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары
Павлодар облысының білім беру басқармасы Ақтоғай ауданының білім беру бөлімінің
"Балтасап негізгі мектебі" КММ

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІНЕН ИНКЛЮЗИВТІ САБАҚ ЖОСПАРЛАУ: ӘРТҮРЛІ ОҚУШЫЛАРҒА АРНАЛҒАН САБАҚ ҮЛГІСІ

Инклюзивті білім беру – бұл барлық оқушылардың, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың, оқу процесіне толық және тең дәрежеде қатысуын қамтамасыз етуге бағытталған үздіксіз және икемді педагогикалық жүйе. Бұл тәсіл тек физикалық қолжетімділікпен шектелмей, оқыту мазмұны мен әдістерінің әртүрлілігін, оқушылар арасындағы өзара құрмет пен қабылдауды да қамтиды. Инклюзивті білім беру әр оқушының жеке мүмкіндіктері мен қабілеттерін ескере отырып, оқу мақсаттарын бейімдеу, тапсырмаларды саралау және қолдаушы орта қалыптастыру арқылы жүзеге асады. Бұл – оқушылардың тек білім ғана емес, әлеуметтік дағдыларды да меңгеруіне, өзара әрекеттесу және өзін-өзі дамыту мүмкіндігін алуына ықпал ететін маңызды педагогикалық ұстаным.

Инклюзивті сабақ жоспарлаудың негізгі қағидаттары:

1. Жеке ерекшеліктерді ескеру: Оқушылардың қабілеттері мен қажеттіліктерін анықтау.

Инклюзивті сабақ жоспарлауда ең алдымен әр оқушының жеке ерекшеліктері, оқу қабілеті, даму деңгейі, оқу стилі мен қызығушылықтары ескерілуі тиіс. Мұғалімдер оқушылардың алдыңғы білім деңгейін, когнитивтік мүмкіндіктерін, тілдік дағдыларын, эмоционалдық жай-күйі мен әлеуметтік жағдайын зерттеп, олардың қажеттіліктеріне сай оқыту стратегияларын таңдайды. Бұл – тапсырмаларды саралау, оқытуды жекелендіру, қосымша қолдау көрсету, визуалды және практикалық материалдармен жұмыс істеу сияқты тәсілдерді қамтиды. Сонымен қатар, ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға арнайы оқу құралдарын, бейімделген әдістемелерді және ассистенттің көмегін ұйымдастыру да осы бағытқа жатады.Мысалы:

9-сыныпта қазақ тілі сабағында "Қоршаған ортаны қорғау" тақырыбын өткен кезде мұғалім оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып тапсырмалар дайындайды:

- Тілдік қабілеті төмен оқушыға — экология тақырыбына қатысты 5 сөз беріледі (мысалы: табиғат, ластану, қоршау, жануар, өсімдік) және осы сөздермен сөйлем құру тапсырмасы ұсынылады. Қажет болған жағдайда суреттермен немесе үлгі сөйлемдермен қолдау көрсетіледі.

- Орташа деңгейдегі оқушыға — шағын мәтін (5–6 сөйлем) ұсынылып, негізгі ойын табу және 2–3 сұраққа жауап беру тапсырылады.

- Қабілетті оқушыға — экология туралы өз көзқарасын эссе түрінде жазу тапсырмасы беріледі (кемінде 80–100 сөз).

- Көру қабілеті шектеулі оқушыға — мәтін үлкейтілген шрифтпен басылып беріледі немесе электронды оқуға арналған құрылғы пайдаланылады.

- Есту қабілеті шектеулі оқушыға — тапсырмалар жазбаша түрде түсіндіріліп, қажет болса, ым тілін меңгерген ассистент көмектеседі.

Бұл мысал арқылы мұғалім оқушылардың қажеттілігіне қарай сабақ мазмұнын бейімдеп, әрқайсысының оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.

2. Саралау: Тапсырмаларды оқушылардың деңгейіне сәйкес бейімдеу.

Инклюзивті білім беру жағдайында саралау – оқушылардың әртүрлі дайындық деңгейін, оқу қарқынын, қызығушылығын және қабілеттерін ескере отырып, тапсырмаларды бейімдеу тәсілі. Мұғалім тапсырмаларды күрделілік деңгейі бойынша өзгертіп, бір тақырыпты бірнеше деңгейде ұсынуы мүмкін: бір оқушыға нақты нұсқаулықпен жеңіл тапсырма берілсе, екіншісіне талдауды қажет ететін күрделірек тапсырма беріледі. Саралау оқыту тәсілдерінде де көрінеді – біреуге визуалды материал қажет болса, екіншісіне ауызша түсіндіру тиімді болуы мүмкін. Бұл тәсіл арқылы барлық оқушы өз әлеуетіне сай дамуға мүмкіндік алады және өзін сенімді сезінеді.Мысалы:

10-сыныптың қазақ әдебиеті сабағында «Абайдың қара сөздері» тақырыбы өтеді. Мұғалім сабақта саралау әдісін қолдана отырып, тапсырмаларды оқушылардың деңгейіне бейімдейді:

- Бастапқы деңгейдегі оқушыға – Абайдың қара сөзінен қысқа үзінді беріледі және сол үзінді бойынша қарапайым сұрақтар қойылады (мысалы: «Абай не туралы айтты?», «Қандай кеңес берді?»). Сурет немесе сызба арқылы мазмұнды түсіндіруге мүмкіндік беріледі.

- Орташа деңгейдегі оқушыға – қара сөздің толық нұсқасы оқытылады. Оқушы негізгі ойды анықтап, өз көзқарасын 2–3 сөйлеммен білдіреді. Қажет болса, тірек сөздер немесе үлгі жауап ұсынылады.

- Жоғары деңгейлі оқушыға – Абайдың қара сөзінен үзінді беріліп, оны қазіргі заманмен байланыстырып, шағын эссе жазу немесе пікірталасқа қатысу ұсынылады.

- Ерекше білімді қажет ететін оқушыға – мәтін жеңілдетілген тілмен ұсынылады немесе аудиожазба арқылы тыңдатылады, ал тапсырмалар суретпен, пиктограмма арқылы қолдау табады.

Саралау нәтижесінде әр оқушы өз деңгейіне сай тапсырма орындап, сабаққа толыққанды қатыса алады.

3. Қолдау көрсету: Қажетті ресурстар мен көмек көрсету.

Инклюзивті сабақта оқушыларға қажетті ресурстар мен педагогикалық қолдау көрсету маңызды. Бұл – оқу материалдарын қарапайым тілмен түсіндіру, қосымша нұсқаулықтар беру, визуалды құралдарды пайдалану, сондай-ақ жеке көмекші, логопед, ассистент сияқты мамандардың қатысуы арқылы жүзеге асады. Сонымен қатар, арнайы оқыту технологиялары (аудио материалдар, үлкейткіштер, сөйлейтін құрылғылар) арқылы ерекше қажеттілігі бар оқушыларға оқуға қолайлы жағдай жасалады. Қолдау көрсету – барлық оқушының оқу процесіне толық және тең дәрежеде қатысуына мүмкіндік береді. Мысалы:8-сыныпта «Табиғат құбылыстары» тақырыбында қазақ тілі сабағы өтеді. Инклюзивті ортада қолдау көрсету тәсілдері мынадай болуы мүмкін:

- Көру қабілеті шектеулі оқушыға – мәтін үлкен қаріппен басылып, мәтіннің аудионұсқасы ұсынылады. Сабақта Braille әліпбиімен жазылған үлгілер немесе сөйлейтін құрылғы арқылы тапсырмалар беріледі.

- Есту қабілеті шектеулі оқушыға – мұғалім визуалды материалдарды (бейне, сурет, инфографика) пайдаланады және қажет жағдайда ымдау тілімен жұмыс істейтін маман көмектеседі.

- Оқуда қиналатын оқушыға – тапсырмалар қысқартылған, нақты нұсқаумен беріледі. Жеке жұмыс парағы дайындалады және мұғалім немесе ассистент жеке қолдау көрсетеді (мысалы, тапсырманы оқып беру, қайталап түсіндіру).

- Барлық оқушылар үшін – тақырыпқа сай суреттер, схемалар, тірек сөздер, электронды презентация қолданылады. Қажет болғанда, үй тапсырмасын орындауға арналған аудиожазба немесе бейне-нұсқаулық беріледі.

Мұндай қолдау тәсілдері барлық оқушының сабақта өз әлеуетін толық жүзеге асыруына жол ашады.

4. Қатысуды қамтамасыз ету: Барлық оқушылардың белсенді қатысуын ынталандыру.

Сабақта барлық оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету — инклюзивті оқытудың басты қағидаларының бірі. Мұғалім әр оқушының пікірін ескеріп, өзара сыйластық пен қолдау атмосферасын қалыптастыруы тиіс. Топтық жұмыс, ойын, пікірталас, рөлдік тапсырмалар сияқты белсенді әдістер арқылы әртүрлі деңгейдегі оқушылар сабаққа қызығушылықпен қатысады. Сондай-ақ оқушылардың өзін-өзі көрсетуіне мүмкіндік беру – олардың әлеуметтік дағдыларын, сенімділігін және ынтасын арттырады.Мысалы:

9-сыныпта «Қазақ халқының ұлттық салт-дәстүрлері» тақырыбында сабақ өткізіледі.

Оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету үшін келесі әдістер қолданылады:

- Топтық жұмыс: Оқушылар әртүрлі деңгейде аралас топтарға бөлініп, «Бесікке салу», «Тұсаукесер», «Бата беру» салттары туралы шағын көрініс қояды. Әр оқушы өз мүмкіндігіне сай рөл алады (мәтін оқу, сурет салып көрсету, сахна қою).

- Қозғалыс ойыны: «Салт-дәстүрлерді тап!» ойыны арқылы оқушыларға қызықты тапсырмалар беріледі (мысалы, берілген суретке қарап дәстүрді табу, жасырулы сөзді ашу).

- Диалог/Пікірталас: «Қазіргі заманда салт-дәстүрлердің рөлі» тақырыбында шағын пікірталас ұйымдастырылады. Әр оқушының өз пікірін айтуына жағдай жасалады, сөйлеуде қиналатын оқушыларға тірек сөздер, сөйлем үлгілері ұсынылады.

- Қолдау көрсету: Мұғалім белсенді емес оқушыларға жеке сұрақтар қояды, оларды қолдап, қысқа да нақты жауап беруге мүмкіндік береді.

Бұл тәсілдер әр оқушының өзін маңызды сезінуіне, өз әлеуетін ашуына және белсенділік танытуына ықпал етеді.

Инклюзивті сабақ үлгісі –

ТҚАБ (Тілдік Қатынасқа Аз Мүмкіндігі Бар) 2-сынып оқушысына арналған ағылшын тілі пәнінен “Денсаулық және дене мүшелері” (“Health and Body Parts”) тақырыбына сабақ мақсаты мен нақты тапсырмалар.

Сабақ тақырыбы:

Health and Body Parts — Денсаулық және дене мүшелері

Сабақ мақсаты:

Оқушы негізгі дене мүшелерінің атауларын (head, eyes, nose, mouth, ears, hands, legs) біледі және суретке қарап атай алады.

Нақты тапсырма (ТҚАБ оқушысына бейімделген):

1. Суретпен жұмыс (Танымдық тапсырма):

Тапсырма: Суретке қара және дене мүшелерін ата.

Құрал: Адам бейнесі бар сурет (мысалы, мультфильм кейіпкері)

Сөздер: head, eyes, nose, mouth, ears, hands, legs

Жетелеуші сұрақтар:

– Where is the head? (Мұғалім басын көрсетеді)

– Point to your eyes.

– Show me your nose.

2. Қимыл арқылы үйрену (Кинестетикалық әдіс):

Тапсырма: Мұғалім сөзді айтады – оқушы дене мүшесін көрсетеді.

Мысалы:

– Teacher: “Touch your ears!”

– Student: (Оқушы құлағын көрсетеді)

3. Денсаулық тақырыбы бойынша сөздік:

Жаңа сөздер: sick (ауырып тұр), healthy (дені сау), doctor (дәрігер)

Сөйлем үлгісі:

– I am healthy.

– I go to the doctor.

Жоғары сынып (9-сынып)

Пәні: Ағылышн тілі

Сабақтың тақырыбы: «Болашақ мамандықтар: таңдауың өз қолыңда»

Сабақтың мақсаты:

- Барлық оқушылардың болашақ мамандық туралы өз ойын білдіруін қамтамасыз ету;
- Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларға сөйлеу, жазу кезінде визуалды тірек және сөйлем үлгілерін беру;
- Қабілетті оқушыларға мамандықты таңдау себептері бойынша аргументті мәтін жазуға мүмкіндік беру.

Сабақ кезеңдері:

1. Мотивация: Сабақтың басында оқушылардың қызығушылығын ояту және сабақ тақырыбына бағыттау үшін мотивациялық әрекет ұйымдастырылады. Бұл кезеңде барынша барша оқушыны қамтып, олардың ойлау қабілеті мен қиялын іске қосу көзделеді.

Тапсырма:

Оқушыларға «2050 жылы қандай жаңа мамандықтар пайда болуы мүмкін?» деген сұрақ қойылады. Одан кейін қысқа бейнеролик көрсетіледі (мысалы, болашақ мамандықтар туралы 1–2 минуттық видео). Видео аяқталған соң келесі сұрақтар қойылып, сыныптық талқылау ұйымдастырылады:

- Бұл видеода қандай мамандықтар айтылды?
- Қай мамандық саған қызықты болып көрінді? Неге?
- Қазіргі таңда қандай мамандықтар қажет деп ойлайсың?
- Сенің арманыңдағы мамандық қандай?

Мақсаты:

– Сабақтың тақырыбына табиғи түрде көшу;

– Әр оқушыны ойландыру, өз пікірін білдіруге ынталандыру;

– Болашаққа қатысты жеке қызығушылықтарын анықтау.

Инклюзивтілік үшін:

– ЕБҚ оқушылар үшін: суреттермен, белгішелермен қолдау көрсетіледі;

– Қабілетті оқушыларға: өз ойын дәлелдеуді сұрау, болашақ мамандықтардың қоғамға әсерін бағалау.

– Қиындық көретіндерге: жабық сұрақтармен бағыт беру («Саған дәрігер мамандығы ұнай ма?» т.б.).

- «2050 жылы қандай мамандықтар пайда болуы мүмкін?» тақырыбында қызықты бейнеролик көрсету.
- Сұрақтар арқылы ой қозғау:
  – Қандай мамандық саған қызықты?
  – Қазіргі таңда қандай мамандықтар қажет?

2. Түсіндіру кезеңі:

Оқушылар сабақтың негізгі ұғымдарын меңгеріп, тақырып бойынша ақпаратпен танысады. Мұғалім жаңа білімді түсіндіреді, ұғымдарды талдайды және оқу тапсырмаларын береді.

Ұғымдарды талдау:

Мұғалім тақтада немесе слайд арқылы төмендегі ұғымдарды ұсынады:

- Мамандық – адамның кәсіби қызмет түрі, белгілі бір еңбек саласындағы тұрақты жұмысы.
- Болашақ – алдағы уақыт, әлі болмаған, бірақ күтілетін кезең.
- Дағды – адамның үйрену арқылы меңгерген әрекет жасау қабілеті.
- Жұмыс нарығы – адамдар мен компаниялар арасындағы жұмыс пен еңбекке байланысты қарым-қатынас алаңы.

Оқушылармен бірге осы ұғымдарға мысалдар келтіріп, сыныпта шағын талқылау жүргізіледі.

Мәтінмен жұмыс:

Оқушыларға «Болашақта жойылып кететін және дамитын мамандықтар» атты ақпараттық мәтін ұсынылады. Мәтін алдын ала 3 деңгейге сараланып дайындалады:

- ЕБҚ оқушылар үшін: Қарапайым тілмен жазылған қысқа нұсқа және суреттермен.
- Орташа деңгейдегі оқушылар: Толық мәтін, мағынаны анықтауға бағытталған сұрақтар.
- Қабілетті оқушылар: Толық мәтін + талдау сұрақтары (мысалы: "Неліктен кейбір мамандықтар жойылып кетуі мүмкін?", "Сен қандай жаңа мамандық ойлап табар едің?").

Мақсаты:

– Оқушыларды болашақ мамандықтар тақырыбына тереңірек енгізу;
– Мәтінмен жұмыс арқылы оқу және талдау дағдыларын дамыту;
– Әртүрлі деңгейдегі оқушылардың белсенді қатысуына мүмкіндік беру.

3. Саралау тапсырмалары:

Бұл кезеңде оқушылардың әртүрлі дайындық деңгейіне сәйкес бейімделген тапсырмалар ұсынылады. Мақсат – барлық оқушының мүмкіндігіне сай білім алуына жағдай жасау.

1. Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылар (ЕБҚ):

– Тапсырма: Суретке қарап сөйлем құрау.
Мысалы: Дәрігер суреті – «Бұл – дәрігер. Ол адамдарды емдейді.»
– Сөйлемді толықтыру:
Мысалы: Мен өскенде ... боламын. Ол ... жұмыс істейді.

2. Орташа деңгейдегі оқушылар:

– Тапсырма: «Менің болашақ мамандығым» тақырыбында 4–5 сөйлем жазу.
Бағыттаушы сұрақтар:
– Қандай маман болғың келеді?
– Ол маман не істейді?
– Бұл мамандық саған несімен ұнайды?

3. Қабілетті оқушылар:

– Тапсырма: «Мен таңдаған мамандық неге маңызды?» тақырыбында 100–120 сөздік эссе жазу.
Талаптар: Кіріспе, негізгі ой, қорытынды болуы керек.
Мысалы сұрақтар:
– Бұл мамандық қоғамға қандай пайда әкеледі?
– Оған қандай қасиеттер қажет?

Мақсаты:

– Әр оқушының өз деңгейінде табысты жұмыс істеуіне жағдай жасау;
– Жазылым, ойлау және тілдік дағдыларын дамыту;
– Тақырып бойынша өз ойын жазбаша жеткізе білу.

4. Қолдау көрсету:

– Сабақ барысында барлық оқушыларға, әсіресе ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларға визуалды және тілдік қолдау ұсынылады.

– Тақырыптық суреттер – мамандықтарға қатысты иллюстрациялар арқылы мағынаны ашуға көмектеседі.

– Тірек сызбалар мен сөйлем үлгілері – сөйлеу және жазу дағдыларын дамытуда бағыт береді.

– Мұғалім қосымша түсіндіру мен жұптық жұмысты ұйымдастырып, әлсіз оқушыларға жеке көмек көрсетеді.

– Қажет жағдайда дыбыстық материал немесе қысқартылған мәтіндер пайдаланылады.

Мақсаты: Барлық оқушылардың тапсырманы орындауына жағдай жасап, өз мүмкіндіктерін толық көрсетуіне мүмкіндік беру.

5. Бағалау:

- «Бағдаршам» әдісі: қызыл – түсінбедім, сары – жартылай, жасыл – түсіндім.
- «Екі жұлдыз, бір тілек» әдісімен өзара кері байланыс.
- Өзін-өзі бағалау парағы (жазылым, сөйлеу, белсенділік).

6. Қорытынды:

- Оқушылар мамандық туралы өз пікірлерін айтып, таңдау себептерін түсіндіреді.
- Мұғалім сабақты қорытындылап, өмірлік таңдау жасауда саналы болуға шақырады.

Қиындықтар мен шешу жолдары:

- Қиындық: Оқушылардың тілдік қорындағы айырмашылықтар.
- Шешім: Тірек сөздер, визуалды тіректер, алдын ала дайындалған сөйлем үлгілері.

Ресурстар: Бейнематериал, тақырыптық суреттер, слайд, мәтін, бағалау парағы.

Қорытындылай келе инклюзивті сабақ жоспарлау – бұл барлық оқушылардың білім алуына тең мүмкіндік беру. Мұғалімдер оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, сабақ жоспарын бейімдеу арқылы тиімді білім беру процесін ұйымдастыра алады. Бұл тәсіл оқушылардың белсенділігін арттырып, олардың білім сапасын жақсартады.

Каракаева Айгерим Койшыбаевна
Тәрбиеші, педагог-модератор
№46 «Балбұлақ» бөбекжайы МКҚК
Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы

«ҮЙРЕНЕМІН, БІЛЕМІН!»

Мақсаты: Балалардың ізденіс қабілеттерін, өздігінен үйрену дағдыларын дамыту. Білімге деген қызығушылықтарын арттыру. Топтық жұмыс арқылы бір-бірінен үйрену мәдениетін қалыптастыру**.** Бес сала бойынша балалардың білімдерін тиянақтау, сандарды тура және кері санауға, апта күндерін жатқа білуге, сөздерден сөйлем құрай білуге, буынға бөлуге және сұраққа толық жауап беруге дағдыландыру.

Қоршаған орта туралы түсініктерін қалыптастыру, сөздерді байланыстырып сөйлеуге үйрету, сөздік қорын байыту. Табиғат материалдарынан заттар жасауға үйрету.

Сабақ барысы:

І. Ұйымдастыру кезеңі:

Балалар ортада асық ойнап отырады.

Музыка әуенімен топқа Жалқаубек кіреді.

Жалқаубек: Сәлем, балалар сіздер не істеп отырсыздар?

Балалар: Сәлеметсіз бе, біздер асық ойнап отырмыз. Кел ойнаңыз бізбен.

Жалқаубек: балалар, асық деген не? Мен қыдырып келе жатыр едім, сіздерді көріп қалдым.

Тәрбиеші: Дымбілмес, балалар, біздің топқа қонақтарда келіп қалған сияқты, кәнекей, орынымыздан тұрып, амандасып алайық содан кейін біздің балалар сізге асық туралы айтып береді.

(балалар қонақтармен амандасады)

Тәрбиеші: Ал, енді балалар, Дымбілмеске «асық» туралы айтып берейік.

Балалар: «Асық – төрт түлік мал мен қоңыр аңдар тілерсегінде болатын, қызметі маңызды, буынға біткен шымыр сүйек. Қой, ешкі, сиыр, түйе асығы үлкен-кішілігіне қарамастан бір пішіндес, мүсіндес келеді. Ал жылқы асығы басқа пішінді болады. Асықпен «Ханталапай», «Үш табан», «Шеңбер» сияқты неше түрлі асық ойындары ойналады.»

Жалқаубек: Балалар қандай керемет. Сіздер көп нәрсе біледі екенсіздер, ал мен ештеңе білмеймін, менде сіздер сияқты ақылды болғым келеді, көмектесіңіздерші?!

Тәрбиеші: Балалар көмектесеміз бе?

Балалар: ия, жарайды, көмектесеміз!

Тәрбиеші: Балалар, онда қазір қолдарыңызда тұрған асықтардың түсіне қарап, мына топтарға бара қойыңыздар.

Орталықтар:

- Қызыл түсті асық – «Таным тобы»
- Сары түсті асық – «Коммуникация тобы»
- Жасыл түсті асық – «Шығармашылық тобы»

II. Негізгі бөлімі

Әр топ жеке бұрышта жұмыс істейді.

1-Топ: Шығармашылық тобы (Жасыл түсті асық)

Тақырыбы: «»

Сабақ түрі: Табиғат материалдарынан құрастыру сабағы.

Формат: чупа-чупс жасау.

Мақсаты:

• Қол еңбегі мен шығармашылық арқылы эстетикалық талғамын жетілдіру

• Қарапайым табиғат материалдарымен жұмыс жасауды жалғастыру.

• Ұсақ моторика мен өз бетінше жұмыс істеуді дамыту

Қажетті құралдар:

• Балаларға таяқша.

• Киндер ортасындағы дөңгелек пластмастты қалыпша

• резинка, крафт қағаз

• 3д ручка (қолдан жасалған)

• желімі бар суреттер

І. Ұйымдастыру кезеңі

Тәрбиеші: балалар, сіздер Дымбілмеске арналған чупа – чупс жасап бересіздер және 3д ручкамен мына пішіндердің ішін толтырамыз.

2. Негізгі бөлім

• таяқшаны қалай пайдаланатынын көрсетеді.

• Тәрбиеші әр қадамды түсіндіріп, көмектеседі.

• 3д ручкамен қалай жұмыс жасау бағдарларын таныстырады.

3. Қорытынды бөлім

• Балалар бүгін біз не жасадық? (чупа -чупс)

• 3д ручкамен пішіндерді өрнектедік

2-Топ: Коммуникация (Сары түсті асық)

Тақырып: «Мен сауатты боламын»

Сабақ түрі: Инновациялық тәсілдер (әңгімелеу кубигі, карточка, интерактивті тапсырма)

Мақсаты:

• Баланың әріптер туралы түсінігін тереңдету

• Дыбыстарды атай білуге үйрету

• Сөзден сөйлем құрау дағдыларын дамыту (байланыстырып сөйлеу, әңгімелеу, сұраққа жауап беру)

• Көркем әдебиет арқылы эмоциялық сезім мен сөздік қорды байыту

Көрнекіліктер мен құралдар:

• Интерактивті тақта

• «Әңгімелеу кубигі»

• «Сөз табу» карточкалары

1. Ұйымдастыру кезеңі

Тәрбиеші: Балалар қараңыздаршы мына Айша қыз сіздерге тапсырма беріп тұр. Мына дөңгелекті айналдырып өздеріңізге түскен тапсырманы аламыз.

2. Негізгі бөлім

Тапсырма 1: «Бірінші дыбысын тап»

Мысалы:

• Мысалы: Ана, Ата, Әке, Әже, Аға, Апа

Тапсырма 2: «Сөз табу, сөйлем құрау» ойыны

– Тәрбиеші әр балаға карточка береді

– Тапсырма: сол сөзді қатыстырып, 1–2 сөйлем құрап айту

3. Қорытынды:

Балалар бүгін біз қандай тапсырмаларды орындадық?

Сіздерге не ұнады?

3-Топ: Таным тобы (Қызыл түсті асық)

Тақырып: «Санаймыз да, білеміз!»

Сабақ түрі: маркермен жазу, санға сәйкес ораналастыру.

Мақсаты:

• балалар сандырдың көршілерін табуға жаттықтыру.

• санға сәйкес суреттерді ілу, орау.

• Сөйлеу дағдысын, шығармашылық ойлауын, эстетикалық талғамын дамыту

Құрал-жабдықтар:

• карточка
• маркер
• рамка жіптермен

1. Ұйымдастыру кезеңі

Тәрбиеші: балалар мына тұрған карточкаларды алдарыңызға алып сандардың көршілерін жазып шығайық. Содан соң мына рамкадағы тапсырмаларды орындаймыз.

2. Негізгі бөлім

Нұсқаулық:

• карточкаға маркермен сан көршілерін жазу.
• Ортада тұрған рамкадағы жіптерге санға сәйкес суреттерді ілу.

– Тәрбиеші әр балаға сұрақ қояды:
–Сен неше сурет ілдің? Неге үшеу ілдің?
– 2 санының көршісін атаймыз? 3,4,5?
-Өлең жолдарын айту.

3. Қорытынды

– Сұрақ-жауап арқылы қандай түстерден, қандай пішіндерден және қалай жасалғаны туралы сұрайды.

III. Қорытынды кезең

• Жалқаубек қайта шығады, әр топтың жұмысын тамашалайды
• Әр топ өз жұмысын ортада таныстырады

Жалқаубек:

– Балалар, сендер өте ақылды екендеріңізді көрсеттіңдер. Қандай керемет. Мен өзіме керектінің бәрін сіздерден үйрендім.

Балалар: Дымбілмес, біз сізге мынадай ойыншық құрастырып бердік, сыйлыққа алыңыз.

Жалқаубек: Балалар, үлкен рахмет. Менде сіздерге құр қол келген жоқпын. (балаларға сыйлығын береді.) Ал, енді мен кетейін. Сау болыңдар!

Тәрбиеші: Сау болыңыз, Дымбілмес!

Балалар бүгінгі біздің сабағымыз қалай өтті?

Сіздерге не ұнады? Неліктен?

Олай болса келіп тамашалаған қонақтармен де қоштасайық, сау болыңыздар!

Бағалау:

• Мадақтау сөздер: «Жарайсың!», «Тамаша!», «Керемет жұмыс!»

Нусупбаева Айжан Бакытжанкызы
Педагог-психолог
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

АДАМДЫҚ МИССИЯСЫ: БАЛАНЫҢ ЖҮРЕГІНЕ ЖОЛ ТАБУДЫҢ ӨНЕРІ

Мектеп – тек білім алатын орын емес. Ол жерде тұлға қалыптасады, мінез шыңдалады, болашақтың іргесі қаланады. Осы күрделі әрі нәзік процестің ортасында бір маман тұрады: ол – педагог-психолог. Көп адам бұл мамандықты кәсіби тесттер жүргізетін немесе кеңес беретін қызмет деп ойлайды. Бірақ педагог-психологтың жұмысы бұдан әлдеқайда терең, әлдеқайда адамға тән.

Психолог – мектептегі көзге көрінбейтін қорғаныш қабаты, эмоциялық тірек, қауіпсіз аймақ. Оның миссиясы – балаға тек білім алушы ретінде емес, жан дүниесі бар тірі адам ретінде қарау.

Бала – жеке әлем. Оған есік ашу үшін жүрек керек

Әр бала бір-бір ғалам. Бірінің мінезі ашық, бірі тұйық; бірінің ойы жүйелі, бірінің сезімі нәзік. Педагог-психолог осы әлемдерді түсінуге тырысады. Баланың әрекеті – оның ішкі күйінің көрінісі екенін жақсы біледі.

Мысалы:

- Ашуланшақ бала – көбіне шаршаған, мазасыз, қорғансыз.
- Үнемі үндемейтін бала – сенім іздеп жүреді.
- Тынымсыз, үнемі сөйлейтін бала – байқалмай қалудан қорқады.
- Әзілкеш бала – ішіндегі ауыр сезімді күлкі арқылы жасырады.

Психолог бала мінезін түзетпейді. Ол ең алдымен **сол мінезге себеп болып тұрған жағдайды түсінуге** тырысады. Бұл – баламен адам секілді қарым-қатынастың басты шарты.

Балаға жақындау – үлкен әдістемелерден емес, қарапайым жылылықтан басталады

Педагог-психологтың құралдарының ең тиімдісі – оның кәсіби білімі емес, оның адамдығы.

Кейде балаға:

– «Қалайсың?»

– «Бүгін не мазалап тұр?»

– «Саған көмектесе алам ба?» деген жылы, шынайы сұрақтардың өзі үлкен терапияға айналады.

Балалар психологтың дауыс ырғағын, көзқарасын, мейірімін сезеді. Олар үшін:

- сенім – шын көңілден басталады;
- ашықтық – қабылдаудан басталады;
- тыныштық – қауіпсіз орыннан басталады.

Сол қауіпсіз орынның рөлін психолог атқарады.

Педагог-психолог және мектеп қауымдастығы

Психологтың жұмысы тек балалармен шектелмейді. Оның әр күнінде бірнеше бағыт бар:

1. Мұғалімдермен жұмыс

Педагог-психолог мұғалімге эмоционалдық қолдау береді. Себебі мұғалімнің көңіл күйі – бүкіл сыныптың психологиялық климаты.

Психолог мұғалімге:

- қақтығысты шешу жолдарын,
- күйзелістен арылу әдістерін,
- шәкіртпен тиімді қарым-қатынас тәсілдерін үйретеді.

2. Ата-аналармен жұмыс

Көп жағдайда баланың мінезі отбасыдағы жағдаймен тығыз байланысты. Психолог ата-ананы кінәламайды, керісінше, оның назарын маңызды нәрселерге жұмсақ жеткізеді:

- тыңдау,
- қолдау,
- түсіну,
- күлімдеу,
- уақыт бөлу.

Ата-ана мен психологтың бірлігі – баланың бақытты болашағының кепілі.

3. Мектептегі жалпы атмосфера

Психологтың қызметі байқалмайды, бірақ оның әсері үлкен. Мектепте тыныштық, өзара сыйластық, сенім бар болса – бұл психологтың жүйелі, ұзақ, адамдық жұмысының нәтижесі.

Баланың жүрегіне жол табу: психологтың кәсіби әрі адамдық шеберлігі

Педагог-психологтың ең басты қасиеттері:

- ✓ **Эмпатия** – баланың жанын сезіну
- ✓ **Тыңдай білудің мәдениеті**
- ✓ **Байқағыштық** – сөзден де, үнсіздіктен де ақпарат алу
- ✓ **Кәсіби құпияны сақтау**
- ✓ **Сабыр** – қиын сәтте де жұмсақтық сақтау
- ✓ **Адамдық жылылық**

Психолог әр балаға:

«Сен маңыздысың»,
«Сені естимін»,
«Сені түсінгім келеді»,
«Сені қабылдаймын» дегенді әрекетімен жеткізеді.

Психологтың ең үлкен жетістігі – баланың өзгеруі емес, оның ашылуы

Педагог психолог үшін ең үлкен қуаныш – баланың:

- өзіне сенуі,
- ашылып сөйлей бастауы,
- қорқынышын айтуы,
- табысқа қадам жасауы,
- достар табуы,
- өз ойын анық жеткізуі.

Бұл – көзге көрінбейтін, бірақ жүрекке жылы еңбектің жемісі.

Қорытынды: Педагог-психолог — мектептегі ең адамдық мамандық

Бұл мамандық:

- үлкен жүректі,
- зор төзімділікті,
- нәзік интуицияны,
- шынайы адамгершілікті талап етеді.

Педагог-психолог – балаға қол созатын, мұғалімге демеу болатын, ата-анаға бағыт көрсететін бірден-бір маман. Оның жұмысы – адамды түсінудің, жақындаудың, сүйе білудің өнері.

Құрметбек Нұрсұлу
Көркем еңбек пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

БАЛАНЫҢ ҚИЯЛЫНА ҚАНАТ БІТІРЕТІН, ЖҮРЕГІН ТӘРБИЕЛЕЙТІН ӘЛЕМ

Мектеп қабырғасындағы әр пәннің өзіндік міндеті, өзіне тән мақсаты бар. Бірақ олардың ішінде бала жанын ерекше қозғалысқа келтіретін, оның сезімін оятатын, ішкі әлемін жарыққа шығаратын бір пән бар. Ол – **көркем еңбек**. Бұл пән – қолөнер мен өнердің тоғысқан тұсы, баланың жанын тәрбиелеудің ең табиғи, ең адамдық жолдарының бірі.

Көркем еңбек – баланың қолын үйретіп қана қоймайды, ол оның **жүрегін тәрбиелейді, ойына еркіндік сыйлайды**, сұлулықты көре білуге, еңбекті бағалауға үйретеді. Бұл – жас ұрпақтың жан дүниесін жетілдіретін рухани мектеп.

Қолдың қимылымен жүректің үнін сөйлету

Көркем еңбек сабағында тек қағаз бен желім, ине мен жіп қана емес, шексіз қиял, ішкі сезім, адамның табиғи дарыны жұмыс істейді.

Бала қолымен жасаған әр бұйым – оның ішкі әлемінің көрінісі.

- Бір оқушының жұмысы нәзік болса – оның жүрегі де сезімтал.
- Екіншісінің түстері ашық, батыл болса – ол еркін ойлайды.
- Үшіншісінің жұмысы мұқият, дәл болса – ол өмірге жауапкершілікпен қарайды.

Көркем еңбек мұғалімі – баланың қолына құрал-жабдық беретін адам ғана емес, ол – оның жанын түсінетін, үнсіз тілін оқи алатын тәлімгер.

Көркем еңбек – баланың ішкі әлемімен сырласу уақыты

Бұл пәннің тағы бір ерекшелігі – ол баланы тыныштандырады.

Қолмен жұмыс жасағанда бала:

- ойдағы уайымын ұмытады,
- өзін тыныш сезінеді,
- эмоциясын шығармашылық арқылы шығарады,
- өзіне деген сенімділігін күшейтеді.

Қолөнер – бала мен әлем арасындағы нәзік көпір. Ол көпірді ұстап тұрған – көркем еңбек пәні.

Эстетикалық тәрбие – көркем еңбектің жүрегі

Адамның сұлулықты көре білуі – оның рухани дамуының көрсеткіші. Көркем еңбек:

- түстердің үйлесімін,
- сызық пен пішіннің әдемілігін,
- заттардың үйлесімін баланың көзіне ғана емес, жүрегіне жеткізеді.

Бұл пән арқылы бала:

- ✓ ұқыптылыққа үйренеді,
- ✓ шыдамдылықты меңгереді,

- ✓ ұсақ детальдардың маңызын ұғады,
- ✓ сұлулықты бағалауды үйренеді.

Бұл қасиеттер өмір бойына серік болатын құндылықтар.

Шығармашылық – тым болмаса бір рет өзін еркін сезінетін кеңістік

Көп пәнде бала дұрыс жауап іздейді, қателеспеуге тырысады. Ал көркем еңбек сабағында оған **қателесуге рұқсат беріледі**. Бұл жерде:

- ойлау еркін,
- нұсқаулар шектеулі емес,
- нәтиже әрқашан бірегей.

Бала өзінің жасаған әр жұмысы арқылы:

«Менің қолымнан келеді»,

«Менің ойым құнды»,

«Менің жұмысым ерекше» деген сенімді қалыптастырады.

Бұл сенім – оның болашағына салынған ең мықты іргетас.

Көркем еңбек мұғалімі – қолөнерді емес, жүректерді тәрбиелеуші

Бұл пәннің ұстазы – шығармашылықтың жетекшісі ғана емес, балалардың жүрегін түсінетін сезімтал тұлға. Ол:

- әр баланың даралығын байқайды,
- әр жұмыстың астарындағы сезімді көреді,
- баланың ішкі мүмкіндігін ашуға көмектеседі.

Көркем еңбек мұғалімі – баланың қиялын қорғаушы, оның шығармашылығына еркіндік беруші. Ол балаларға:

«Сенің ойың ерекше»,

«Сенің идеяң құнды»,

«Сенің еңбегің бағалы» дегенді әрекетімен үйретеді.

Көркем еңбек – болашақ мамандықтардың алғашқы қадамы

Бұл пән тек әдемі бұйым жасауға үйретпейді. Ол болашаққа бағыт береді. Көркем еңбек арқылы бала:

- ➢ дизайнерлік ойлауын дамытады
- ➢ инженерлік қиялын іске қосады
- ➢ қол моторикасын жетілдіреді
- ➢ жобалық жұмысқа үйренеді
- ➢ «жасаушы тұлға» ретінде қалыптасады

Бүгінгі заман – шығармашылықты, ойлаудың жаңа формаларын талап ететін кезең. Бұл қасиеттердің бастауын бала дәл осы пәннен алады.

Қорытынды: Көркем еңбек – адамды тәрбиелейтін өнердің үлкен мектебі

Көркем еңбек – жай пән емес. Бұл:

- жанды тәрбиелейтін өнер,
- қолды шыңдайтын қолөнер,
- ойды дамытатын шығармашылық,
- жүректі ашатын тәрбие,
- баланың ішкі әлемімен кездесетін кеңістік.

Бала сабақтан сурет емес, бұйым емес, **өзін таныған күйде** шығады.

Бұл – көркем еңбектің ең жоғары жетістігі.

Токтарова Ляйля Аткановна
Биология пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

АДАМ МЕН ТАБИҒАТТЫҢ АРАСЫН ЖАЛҒАЙТЫН ТІРІ ҒЫЛЫМ

Мектептегі әр пән балаға жаңа көкжиек ашады. Бірақ олардың ішінде адамды өзіне жақындататын, табиғатпен үндестіретін, өмірдің өзін түсінуге үйрететін бір ерекше пән бар. Ол – **биология**. Биология – тек жасуша мен өсімдікті зерттейтін ғылым емес. Биология – адамзаттың өзіне қойған ең үлкен сұрақтарының жауабы: *«Біз кімбіз? Қайдан келдік? Қалай өмір сүреміз?»*

Бұл пән – өмірді танудың ең табиғи жолы. Бала биология сабағында жаратылыстың тылсым сырларымен кездеседі, тіршіліктің әр кезеңін көріп, түсініп, жүрекпен қабылдайды.

Биология – өмірді оқытатын ғылым

Биологияның құдіреті сол – ол бірден теорияға емес, **өмірдің өзіне сүйенеді**. Әр жасуша, әр жапырақ, әр жануар баланың көз алдында тіршілік етеді.

Бұл пән:

- өмірдің қалай басталатынын,
- қалай дамитынын,
- қалай жалғасатынын нақты мысалдармен көрсетеді.

Биология сабағында бала:

- өсімдіктің тыныс алатын тірі ағза екенін,
- жануарлардың адамға ұқсас сезімдері барын,
- экожүйенің нәзік тепе-теңдіктен тұратынын көріп, табиғаттың қаншалықты күрделі әрі керемет екенін ұғынады.

Табиғатқа жанашырлық — биологиядан басталады

Балалар көбіне табиғатты кітаптан емес, сезімнен түсінеді. Биологияның басты мақсатының бірі — балаға:

- табиғатты қорғауды,
- жан-жануарды аялауды,
- су мен ауаның қадірін білуді үйрету.

Өйткені адам табиғатты тек білгенде ғана емес, **түсінгенде ғана** қорғайды.

Биология сабағында бала:

- ✓ ағаштың тек жасыл өсімдік емес, тыныс беретін серіктес екенін,
- ✓ жануардың жай ғана тіршілік емес, тіршілік үшін күрес екенін,
- ✓ экологияның жай сабақ емес, өмірдің шарты екенін жүрекпен қабылдайды.

Биология – баланың зерттеушілік қабілетін оятатын пән

Балалар табиғатқа қызыққыш келеді. Олар:

- «Бұл неге бұлай?»
- «Бұл қалай өседі?»
- «Бұл неге өзгерді?»

деген сұрақтарды жиі қояды.

Биология осы сұрақтарға нақты, бірақ қызықты жауап береді. Бұл пән арқылы бала:

- ➢ бақылауды үйренеді
- ➢ қорытынды жасауды меңгереді
- ➢ дәлел келтіреді
- ➢ зерттеу жүргізеді
- ➢ тәжірибе жасайды

Тәжірибеден туған білім – ең берік білім.

Адам организмін тану – өзіңді танудың басы

Биология сабағының тағы бір ерекше қасиеті — ол адамға **өзін** түсіндіреді. Бала біледі:

- жүрегі қалай соғатынын,
- өкпесі қалай тыныс алатынын,
- жүйкесі қалай жұмыс істейтінін,
- эмоцияның биологиялық негізін,
- денсаулығын қалай сақтау керектігін.

Бұл – өмір бойына қажет білім.

Өз ағзасын түсінген бала:

- ✓ денсаулығын бағалайды
- ✓ зиянды әдеттерден сақтанады
- ✓ дұрыс тамақтануды үйренеді
- ✓ өмір салтын реттеуге дағдыланады

Биология – ғылым ғана емес, **өмірлік тәрбие пәні.**

Биология мұғалімі – тіршіліктің әсемдігін танытатын шебер

Биология пәнінің ұстазы ерекше рөл атқарады. Ол:

- табиғаттың мұғалімі,
- ғылымның насихатшысы,
- баланың бойындағы қызығушылықты оятатын тұлға.

Биология мұғалімі кез келген қарапайым құбылыстың өзінен ғажайыпты көрсете алады:

- топырақтан өмірдің басталатынын,
- микроскоптағы кішкентай жасушаның үлкен әлемге әсерін,
- әр тірі ағзаның табиғаттағы орнын.

Оның шынайы қызығушылығы мен ынтасы балаға да беріледі.

Биология – болашақ мамандықтардың бастауы

Бұл пән тек мектепте қажет болып қоймайды. Ол жас ұрпақты:

- ✓ дәрігерлікке,
- ✓ фармацевтикаға,
- ✓ ветеринарияға,
- ✓ биотехнологияға,
- ✓ экологияға,
- ✓ агрономияға,
- ✓ генетикаға бағыттайтын үлкен баспалдақ.

Бүгінгі оқушы зертханадағы қарапайым тәжірибеден бастап, ертең адамның өмірін сақтайтын жаңалық ашуы мүмкін. Бұл жол биология пәнінен басталады.

Қорытынды: Биология – өмірді сүйюге үйрететін ғылым

Биология – тіршіліктің тілін үйрететін пән. Ол баланы:

- ізденуге,
- қоршаған ортаны қадірлеуге,
- денсаулығын бағалауға,
- табиғатпен үндесуге тәрбиелейді.

Биология – ғылымнан бұрын, **адамды адам ететін пәндердің бірі**. Өйткені ол өмірдің өзінен үйретеді, өмірдің өзіне жақындатады.

Джылкибаева Айгерим Серикбаевна
Орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

ОРЫС ТІЛІН ОҚЫТУДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР МЕН ТІЛ ДАМЫТУ ЖАТТЫҒУЛАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа

Мақалада орыс тілін оқытуда дидактикалық ойындар мен тіл дамыту жаттығуларының орны мен маңызы қарастырылады. Дидактикалық ойындар оқушылардың сөздік қорын байытып, грамматикалық дағдыларын жетілдіруге ықпал етсе, тіл дамыту жаттығулары байланыстырып сөйлеуді, орфоэпиялық және орфографиялық сауаттылықты қалыптастыруға мүмкіндік береді. Зерттеу барысында ойындар мен жаттығулардың түрлері, оларды сабақта қолдану жолдары және тиімділігін бағалау критерийлері ұсынылады. Сондай-ақ, тәжірибелік сабақтардан алынған нәтижелер талданып, қазақ тілін оқытуда ойын мен жаттығуларды қолданудың болашағы айқындалады.

Кілт сөздер: орыс тілі, дидактикалық ойын, тіл дамыту жаттығулары, сөйлеу мәдениеті, әдістемелік тиімділік, оқыту технологиясы, функционалдық сауаттылық.

Кіріспе

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру, тілдік құзыреттілігін қалыптастыру басты міндеттердің бірі болып отыр. Әсіресе орыс тілін оқытуда оқушылардың сөздік қорын байытып, дұрыс сөйлеу дағдыларын жетілдіру, ойын еркін жеткізе білуін қамтамасыз ету өзекті мәселеге айналды. Осы бағытта дидактикалық ойындар мен тіл дамыту жаттығуларының маңызы ерекше. Олар сабақ процесін қызықты етіп қана қоймай, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, алған білімін тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді.

Дидактикалық ойындар – оқыту мен тәрбиелеудің тиімді құралдарының бірі. Ойын барысында оқушының ойлау қабілеті, қиялы, логикалық пайымдауы дамиды, ал тіл дамыту жаттығулары арқылы сөздік қоры молайып, сөйлеу мәдениеті қалыптасады. Бұл әдістерді үйлесімді қолдану арқылы мұғалім оқушылардың қазақ тіліне деген қызығушылығын арттырып, сабақ сапасын жоғарылата алады.

Орыс тілін оқыту тәжірибесінде ойын технологиялары мен тіл дамыту жаттығуларының үлгілерін әртүрлі жас ерекшелігіне бейімдеп қолдану тиімділігін көрсетті. Мәселен, бастауыш сыныптарда сөздік қорды дамытатын қарапайым ойындар оқушылардың есте сақтауын арттырса, орта және жоғары буында пікірталас, рөлдік ойындар, шығармашылық тапсырмалар оқушылардың ойлау дербестігін жетілдіреді.

Кіріспеде қарастырылып отырған мақаланың өзектілігі – орыс тілін оқытудағы дәстүрлі әдістерді заманауи талаптарға бейімдеп, оқушының тілдік құзыреттілігін қалыптастыруға жаңа көзқараспен қарауында. Сонымен қатар, ойындар мен жаттығулардың түрлерін жіктеп,

оларды тиімді ұйымдастыру жолдарын көрсету – зерттеу нысанының практикалық маңызын арттырады.

Осылайша, мақалада орыс тілін оқытуда дидактикалық ойындар мен тіл дамыту жаттығуларының теориялық негіздері, әдістемелік үлгілері және олардың тиімділігін бағалау жолдары қарастырылады. Сонымен қатар, практикалық сабақтардан алынған нәтижелер сараланып, болашақтағы қолдану мүмкіндіктері ұсынылады.

Негізгі бөлім

Дидактикалық ойындардың мәні және оқу үрдісіндегі рөлі

Дидактикалық ойын – оқу мақсаттары нақты айқындалған, білімді бекітуге, тілдік материалды меңгертуге бағытталған ойын түрі. Ойын арқылы оқушы іс-әрекетке еркін, белсенді түрде қатысады, бұл тіл үйренудегі психологиялық кедергілерді азайтады.

Дидактикалық ойындардың артықшылықтары:

- Оқушының оқу мотивациясын арттырады;
- Сабақтың эмоционалдық-фондық ахуалын жақсартады;
- Оқушыларды еркін сөйлеуге, ойын ашық жеткізуге ынталандырады;
- Тілді табиғи қолдану мүмкіндігін береді;
- Сөздік қорды, грамматикалық дағдыларды бекітеді;
- Ұжымдық жұмыс, топтық қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады.

Орыс тілін оқытуда «Кім жылдам?», «Сөзді тап», «Сипаттамадан затты анықта», «Орны ауысқан сөйлемдер», «Жоғалған әріпті тап» секілді ойындар жиі тиімді нәтиже береді.

Тіл дамыту жаттығуларының маңызы

Тіл дамыту жаттығулары – оқушының сөздік қорын молайтуға, сөйлем құрастыруға, мәтінмен жұмыс дағдыларын қалыптастыруға бағытталған әдістемелік тәсілдер жиынтығы.

Бұл жаттығулар тілдің барлық деңгейін: фонетика, лексика, грамматика, синтаксис және байланыстырып сөйлеуді қамтиды.

Тиімді тіл дамыту жаттығуларына мыналар жатады:

- сөз тіркестері мен сөйлемдер құрастыру;
- берілген сурет бойынша мәтін жазу немесе әңгіме құрау;
- диалогтық және монологтық сөйлеу жаттығулары;
- мәтіндік тапсырмалар: толықтыру, өзгерту, жалғастыру;
- аудиоматериалдар негізінде тыңдалым жаттығулары;
- синоним, антоним, омонимдермен жұмыс.

Мұндай жаттығулар оқушының тілдік материалды саналы түсінуіне, өз ойын жүйелі жеткізуіне мүмкіндік береді.

Ойындар мен жаттығуларды сабақта қолданудың тиімділігі

Ойындар мен жаттығулардың синтездік қолданысы мұғалімге сабақтың құрылымын қызықты әрі нәтижелі түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Тілді меңгеру барысында білім алушылар жаңа сөздерді жаттап қана қоймай, оларды сөйлеу кезінде тиімді қолдануды үйренеді.

Тиімділігінің негізгі көрсеткіштері:

1. Оқушылардың тілдік белсенділігі артады;
2. Сабаққа деген қызығушылық күшейеді;
3. Тілді қолдануға деген еркіндік пайда болады;
4. Қателер саны азаяды, сөйлеу мәдениеті қалыптасады;
5. Коммуникативтік құзыреттілік дамиды.

Зерттеулер көрсеткендей, ойын арқылы өткен материал оқушылардың есінде 60–80%-ға дейін жақсы сақталады, ал дәстүрлі түсіндірмелі әдісте бұл көрсеткіш едәуір төмен.

Практикалық ұсыныстар

- Сабақтың әр кезеңінде (қайталау, жаңа материал, бекіту) мазмұнға сай ойын немесе жаттығу енгізу;
- Ойындардың жас ерекшелігіне, тақырыпқа және оқу мақсаттарына сәйкестігін ескеру;

• Ойын нәтижесін міндетті түрде талдау, қорытынды шығару;

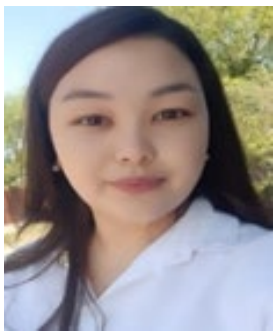
• Тіл дамыту жаттығуларын күнделікті қолдану арқылы оқушының сөйлеу дағдысын автоматтандыру;

• Топтық, жұптық жұмыстарды көбірек ұйымдастыру.

Қорытынды

Орыс тілін оқытуда дидактикалық ойындар мен тіл дамыту жаттығулары – оқушылардың қызығушылығын оятып, табиғи тілдік орта қалыптастыратын ең тиімді әдістердің бірі. Ойын элементтері арқылы оқушылар белсенді әрекет етіп, тілдік материалды жеңіл меңгереді, ал тіл дамыту жаттығулары олардың сөздік қорын кеңейтіп, сөйлеу дағдыларын жүйелі түрде қалыптастырады. Осы екі әдісті үйлесімді қолдану орыс тілін меңгертудің сапасын едәуір арттырады.

Хожамуратова Элеонора Сайдахметкызы
География пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНЕН ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛ ЖАЗУҒА ТИІМДІ ЖОЛДАР

Кіріспе

География пәні – оқушылардың табиғи, әлеуметтік-экономикалық құбылыстарды ғылыми тұрғыда түсінуіне, әлемдік кеңістікте бағдарлануына, экологиялық мәдениетін қалыптастыруға бағытталған маңызды оқу пәні.

1. География пәнін оқытудың негізгі мақсаттары

• Оқушылардың табиғат пен қоғам туралы ғылыми дүниетанымын қалыптастыру.

• Географиялық нысандар мен құбылыстарды талдау, салыстыру, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау дағдыларын дамыту.

• Қазақстанның және әлемнің табиғи-географиялық ерекшеліктерін меңгерту.

• Экологиялық сауаттылық пен табиғатқа жауапкершілік қарым-қатынас қалыптастыру.

• Карта, диаграмма, модельдермен жұмыс істеу білігін дамыту.

2. География сабағын жоспарлау

2.1 Жылдық және тақырыптық жоспарлау

• Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттарын белгілеу.

• Тақырыптық тараулардың логикалық ретін анықтау.

• Құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған тапсырмалар жүйесін дайындау.

• Қалыптастырушы және жиынтық бағалау тапсырмаларын жоспарлау.

2.2 Сабақтың құрылымы
• Қызығушылық ояту.
• Жаңа білімді меңгерту.
• Талдау және синтез жұмысын ұйымдастыру.
• Бекіту және рефлексия.
• Бағалау.

3. Географияны оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері
3.1 Белсенді оқыту әдістері
• **Кейс-стади:** нақты географиялық жағдайларды талдау.
• **Жобалық жұмыс:** жергілікті аймақты зерттеу, экологиялық жобалар.
• **Дискуссия:** климат өзгерісі, табиғи ресурстарды пайдалану.
• **Картамен жұмыс:** географиялық карта, интерактивті карта, цифрлық Globe құралдары.
3.2 Саралап оқыту
• Қабілетіне қарай тапсырмалар беру.
• Тірек-схема, кестелер, визуалды материалдар қолдану.
• Топтық, жұптық жұмыстар.
3.3 Цифрлық ресурстарды қолдану
• Google Earth, ArcGIS Online.
• Интерактивті плакаттар, виртуалды турлар.
• Онлайн викториналар: Kahoot, Quizizz.

4. Оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту
4.1 Зерттеу жұмыстарының кезеңдері
• Мәселені анықтау.
• Гипотеза ұсыну.
• Дерек жинау және талдау.
• Қорытынды жасау.
• Нәтижені қорғау.
4.2 Далалық зерттеу
• Жергілікті жер бедерін бақылау.
• Өсімдіктер мен жануарлар әлемін зерттеу.
• Топырақ үлгілерін қарастыру.
• Экологиялық жағдайды бағалау.

5. География сабағында бағалау
5.1 Қалыптастырушы бағалау
• Қысқа тесттер.
• Картадағы объекттерді белгілеу.
• Диаграмма құру.
• Жылдам сұрақтар.
5.2 Жиынтық бағалау
• Теориялық тесттер.
• Жобалық жұмыстар.
• Географиялық зерттеу нәтижелері.
• Презентациялар.

6. Әдістемелік ұсыныстар
• Сабақта көрнекі құралдарды көп қолдану.
• Географияны өмірмен байланыстыру.

• Құбылыстардың себеп-салдарлық байланыстарын түсіндіру.
• Оқушылардың ауызша және жазбаша тілін дамытуға көңіл бөлу.
• Интерактивті тақтаны, мультимедиялық материалдарды тиімді пайдалану.

7. Практикалық тапсырмалар

7.1 Карта және схемамен жұмыс

• Физикалық картадан пайдалы қазбаларды белгілеу және олардың таралу заңдылықтарын түсіндіру.
• Климаттық картамен жұмыс: Қазақстанның климат белдеулерін анықтау және салыстыру.
• Географиялық координаталарды пайдаланып, нүктелердің орнын табу.

7.2 Диаграммалар мен графиктер құру

• Халық санының өзгерісін график арқылы бейнелеу.
• Табиғи ресурстардың үлесін диаграммада көрсету.

7.3 Мәтін және дереккөздермен жұмыс

• Географиялық мәтіннен негізгі ақпаратты бөліп алу.
• Табиғи аймақтар туралы қысқаша сипаттама жазу.

8. Зерттеу жұмыстарының үлгілері

8.1 Жергілікті жердің экологиялық жағдайын бағалау

• Атмосфералық ауаның ластану деңгейінің алдын ала мониторингі.
• Тұрғын ауданның шу деңгейін өлшеу.
• Өзен немесе су айдынының жағалауын бақылау.

8.2 Геоморфологиялық зерттеу

• Жер бедерінің формаларын анықтау.
• Жергілікті аймақтың геологиялық құрылымына сипаттама.

8.3 Климаттық зерттеу

• Бір апта бойы ауа температурасы мен ылғалдылықты өлшеу.
• Жел бағыты мен жылдамдығын бақылау.
• Жергілікті климатты картографиялық деректермен салыстыру.

9. Бағалау критерийлері

9.1 Қалыптастырушы бағалау критерийлері

• Картамен нақты және дәл жұмыс жасай алады.
• Географиялық нысандарды сипаттай алады.
• Себеп-салдарлық байланыс құра алады.
• Талдау және салыстыру дағдыларын көрсетеді.

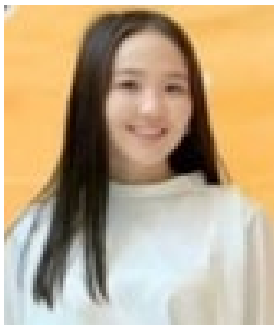
9.2 Жиынтық бағалау критерийлері

• Географиялық ұғымдарды дұрыс қолданады.
• Зерттеу жұмысын жоспарлай алады.
• Жобаны қорғау кезінде дәлелді пікір айтады.
• Диаграмма, график, карта құрастыра алады.

10. Қорытынды

Бұл әдістемелік құрал география мұғалімдеріне оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға, сабақ барысында белсенді әдістерді қолдануға, оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға бағытталған. Құралда берілген ұсыныстар мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыруға және пәнді қызықты, мазмұнды, нәтижелі өткізуге көмектеседі.

Ербол Дана
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

ЦИФРОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ РАЗВИТИЯ ГРАММАТИЧЕСКИХ УМЕНИЙ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Введение

Современное образование характеризуется активным внедрением цифровых технологий, которые позволяют повысить эффективность обучения, сделать уроки более интерактивными и мотивирующими. Одной из наиболее актуальных задач учителя — развитие грамматических умений учащихся, так как именно грамматика формирует основу коммуникативной компетенции. Цифровые инструменты помогают сделать процесс усвоения грамматических структур более наглядным, осмысленным и практикоориентированным.

Цель— показать возможности цифровых сервисов в обучении грамматике английского языка, а также представить эффективные методические подходы их использования.

1. Значимость цифровых инструментов в обучении грамматике

Цифровые ресурсы обладают рядом преимуществ:

- предоставляют интерактивные упражнения и мгновенную обратную связь;
- обеспечивают индивидуализацию обучения;
- развивают самостоятельность и ответственность учащихся;
- создают условия для геймификации учебного процесса;
- позволяют работать с различными стилями обучения (визуальный, аудиальный, кинестетический).

Использование онлайн-платформ способствует формированию устойчивых грамматических навыков за счет повторения, автоматизации и самостоятельной практики.

2. Основные цифровые инструменты развития грамматических умений

2.1 LearningApps

Платформа позволяет создавать упражнения по моделям: выбор ответа, сопоставление, заполнение пропусков, сортировка.

Применение:

- Present Simple / Present Continuous — сортировка предложений;
- Past Simple — заполнение пропусков;
- Conditionals — сопоставление условий и последствий.

2.2 Quizlet

Подходит для закрепления грамматических структур через карточки и игровые режимы.

Преимущества:

- тренировка структурных моделей (subject + verb + object);
- работа с примерами;
- возможность самостоятельного создания наборов.

2.3 Kahoot и Quizizz

Онлайн-викторины, позволяющие интерактивно проверять знания.

Использование:

• формативное оценивание по грамматическим темам;
• повторение правил в игровой форме;
• соревнование между учащимися.

2.4 Liveworksheets

Цифровые рабочие листы, которые автоматически проверяются.

Эффективно для:

• упражнений на спряжение глаголов;
• предложения с пропусками;
• трансформации предложений;
• работы с временами группы Perfect и Continuous.

2.5 British Council / BBC Learning English

Официальные ресурсы с качественным контентом.

Возможности:

• аутентичные примеры;
• видеоразборы сложных грамматических конструкций;
• интерактивные задания.

2.6 Grammarly и Ginger

Инструменты автоматической проверки текста.

Преимущества:

• выявление ошибок в письме;
• объяснение правил;
• развитие навыков самостоятельного редактирования.

3. Методические подходы к использованию цифровых инструментов

3.1 Интеграция в структуру урока

Цифровые инструменты можно использовать на всех этапах:

• мотивация — Kahoot, Quizizz;
• объяснение — видео и интерактивные грамматические тренажеры;
• практика — Liveworksheets, LearningApps;
• контроль — Google Forms, Quizlet Test;
• рефлексия — Padlet, Mentimeter.

3.2 Индивидуализация и разноуровневость

Учитель может создавать задания разной сложности:

• базовые упражнения на подстановку;
• задания на трансформацию предложений;
• задачи на анализ и сравнение грамматических форм.

3.3 Геймификация

Игровые элементы повышают мотивацию, особенно у подростков.

Использование рейтингов, таймеров, уровней формирует интерес к выполнению грамматических упражнений.

3.4 Самостоятельная работа учащихся

Цифровые платформы позволяют организовать:

• домашние задания с автоматической проверкой;
• самообразование;
• развитие навыков редакции и самоконтроля.

4. Практические примеры использования сервисов

Пример 1: LearningApps – Past Simple

Учащиеся выполняют задание «сопоставить глагол и его форму Past Simple». **Результат:** быстрая автоматизация образования прошедшей формы.

Пример 2: Quizizz – Mixed Tenses Quiz
Викторина по смешанным временам.
Результат: выявление типичных ошибок и повышение скорости распознавания форм.
Пример 3: Liveworksheets – Conditional Sentences
Задания на преобразование предложений.
Результат: формирование навыка осознанного применения условных конструкций.
Заключение
Цифровые инструменты становятся незаменимым помощником в развитии грамматических умений на уроках английского языка. Они делают учебный процесс более гибким, доступным и интерактивным, повышают мотивацию учащихся и позволяют учителю эффективно организовывать индивидуальное и групповое обучение.
Интеграция цифровых технологий позволяет:
• оптимизировать объяснение грамматических правил;
• автоматизировать практику;
• обеспечить высокую точность контроля;
• формировать устойчивые грамматические навыки.
Таким образом, цифровые ресурсы являются мощным методическим инструментом для современного учителя английского языка и открывают новые возможности для качественного обучения.

Ерасилова Айгуль Кабдрахмановна
Математика пәнінің мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ С ПОМОЩЬЮ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Введение
Современная система образования направлена на развитие у учащихся навыков, необходимых для успешной жизни в условиях цифрового общества. Одним из ключевых направлений является формирование **функциональной математической грамотности**, которая включает умение применять математические знания в реальных жизненных ситуациях, анализировать данные, принимать решения и использовать цифровые инструменты.
Искусственный интеллект (ИИ) открывает новые возможности для обучения математике: персонализация образовательного процесса, автоматический анализ ошибок, создание адаптивных задач, моделирование жизненных ситуаций. Использование ИИ

способствует углублённому пониманию математических идей и формированию функциональной грамотности через практические, интерактивные и исследовательские задания.

1. Понятие функциональной математической грамотности

Согласно международным исследованиям (PISA и др.), функциональная математическая грамотность включает:

- умение **формулировать** математическую задачу, исходя из реальной ситуации;
- умение **применять** математические модели и методы для решения;
- умение **интерпретировать** полученный результат;
- способность использовать цифровые инструменты для анализа данных и визуализации.

Функциональная грамотность выходит за рамки простого выполнения алгоритмов. Она требует глубокого понимания, критического мышления и способности находить решения нестандартных задач.

2. Возможности ИИ в обучении математике

ИИ предоставляет инструменты, которые повышают эффективность формирования функциональной грамотности.

2.1 Адаптивные обучающие платформы

- Khan Academy, SberClass, Uchi.ru, Matific

Эти системы анализируют прогресс ребёнка и подбирают индивидуальные задания с учётом уровня сложности.

2.2 Генераторы задач на основе ИИ (ChatGPT, MathGPT)

ИИ создаёт вариативные задания, моделирующие реальные ситуации:

- финансовые расчёты,
- анализ статистики,
- задачи на логистику,
- задачи на проценты и пропорции,
- оптимизация маршрутов.

2.3 Автоматическая проверка решений и анализ ошибок

Алгоритмы машинного обучения определяют типичные ошибки, дают подсказки, формируют траекторию коррекции.

2.4 Визуализация и моделирование

Инструменты ИИ (Desmos AI, GeoGebra AI) помогают:

- строить графики,
- моделировать функции,
- исследовать математические закономерности,
- анализировать динамические явления.

2.5 Интерактивные проекты и исследовательские задания

С помощью ИИ можно создавать мини-проекты:

- моделирование роста населения,
- прогнозирование расходов,
- оптимизация бюджета,
- анализ реальных данных (погодных, социальных, транспортных).

3. Формирование функциональной грамотности с использованием ИИ

3.1 Решение задач, связанных с реальной жизнью

Искусственный интеллект генерирует задачи, приближённые к повседневности:

- «Сравнить тарифы мобильной связи»,
- «Рассчитать стоимость ремонта квартиры»,
- «Определить оптимальный маршрут»,
- «Проанализировать данные о температуре за месяц».

Это позволяет ученикам понимать, зачем нужно математическое моделирование.

3.2 Развитие умения работать с данными

Сети ИИ помогают:

- создавать таблицы,
- формировать диаграммы,
- интерпретировать статистику,
- выявлять закономерности.

Это напрямую развивает навыки, необходимые в PISA-задачах.

3.3 Развитие критического мышления

При работе с ИИ ученик учится:

- оценивать корректность полученного ответа,
- проверять, подходят ли данные,
- сопоставлять разные решения,
- анализировать погрешности.

3.4 Индивидуализация обучения

ИИ адаптирует темп и уровень сложности.

Это помогает:

- сильным ученикам развивать исследовательские навыки,
- слабым — ликвидировать пробелы.

4. Примеры использования ИИ на уроках

Пример 1. Задача PISA-типа («Процентные расчёты»)

Учитель вводит данные в систему ИИ:

«Сгенерируй задачу о скидках в магазине».

Ученики решают, затем ИИ анализирует каждый шаг и предлагает подсказки.

Пример 2. Исследование функциональной зависимости

GeoGebra AI моделирует рост растений в зависимости от температуры.

Учащиеся работают с графиками, делают прогнозы.

Пример 3. Проект “Семейный бюджет”

ИИ помогает учащимся:

- рассчитать доходы и расходы семьи,
- построить диаграммы,
- предложить оптимизацию расходов.

Пример 4. Генерация тренировочных задач

ChatGPT формирует 20 новых задач на тему «Пропорции», учитывая уровень учащихся.

5. Роль учителя в условиях использования ИИ

Несмотря на развитие технологий, учитель остаётся ключевой фигурой. Его задачи:

- направлять деятельность учащихся;
- корректно интерпретировать результаты;
- формировать ответственное отношение к использованию ИИ;
- создавать условия для осознанного применения математических знаний.

Заключение**.** ИИ открывает широкие перспективы для формирования функциональной математической грамотности. Использование цифровых инструментов делает обучение более наглядным, индивидуализированным, приближенным к реальным условиям. Благодаря ИИ ученики:

- развивают аналитические способности,
- учатся моделировать реальные процессы,
- овладевают цифровой грамотностью,
- формируют критическое мышление,
- активно применяют математику в жизни.

Таким образом, интеграция искусственного интеллекта в обучение математике является важным шагом к современному качественному образованию и подготовке учащихся к вызовам XXI века.

Жамбутаева Майгуль Мырсанбековна
Бастауыш сынып мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Қойшыбек орта мектебі» КММ

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация.
Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын, шығармашылық ойлауын және зерттеушілік дағдыларын дамыту жолдары қарастырылады. «Қызықты зерттеулер әлемі» бағыты аясында жобалық жұмыс, шағын зерттеу, тәжірибелер, бақылау, құбылысты талдау сияқты әдістердің тиімділігі көрсетіледі. Сонымен қатар, зерттеу жүргізу алгоритмдері, мұғалімнің жетекшілік рөлі, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы зерттеудің орны талданады.

Кілт сөздер: бастауыш сынып, зерттеу жұмысы, құзыреттілік, танымдық белсенділік, шығармашылық, жоба әдісі.

Кіріспе

Бастауыш сыныпта оқушылардың табиғи қызығушылығы мен әлемге деген құштарлығы ерекше жоғары болады. Баланың «Не үшін?», «Неліктен?», «Қалай?» деген сұрақтары — олардың зерттеушілік қабілетінің бастауы. Сондықтан бастауыш мектептің негізгі міндеттерінің бірі — оқушылардың танымдық белсенділігін сақтап қана қоймай, оны дамытып, зерттеуге бағыттай білу.

«Қызықты зерттеулер әлемі» бағыты балаға өз бетінше ойлануға, дәлелдеуге, байқауға, тәжірибе жасауға мүмкіндік береді. Бұл құрал арқылы оқушы табиғи және әлеуметтік әлемді танып, қорытынды шығара алады.

1. Зерттеушілік әрекеттің бастауыш сыныптағы маңызы

Зерттеушілік дағдылар оқушылардың:

- ойлау қабілетін;
- логикалық талдауын;
- шығармашылық белсенділігін;
- ақпаратпен жұмыс жасау дағдыларын;
- функционалдық сауаттылығын;
- проблеманы шешу қабілетін қалыптастырады.

Ең бастысы — зерттеу әрекеті баланың **өз бетінше білім алуына** жол ашады.

2. Бастауыш сыныпта зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру қағидалары

Зерттеу әрекеті күрделі ғылыми жұмыс емес, баланың жас ерекшелігіне сәйкес қызықты тапсырмалар үлгісі болуы тиіс. Мұғалім келесі қағидаларды ескеруі қажет:

1. **Қарапайымнан күрделіге** — тапсырмалар біртіндеп қиындатылады.
2. **Оқушының қызығушылығына сүйену** — бала өзі қызыққан нәрсені зерттесе, нәтиже жоғары.
3. **Көрнекілік пен экспериментке негіздеу** — бақылау, тәжірибе, модельдеу.

4. **Ойын элементтерін енгізу** — зерттеуді қызықты етеді.
5. **Жетекшілік пен қолдау** — мұғалім бағыт-бағдар береді, бірақ барлық жұмысты өзі жасамайды.

3. Зерттеу жұмысының құрылымы (оқушыға түсінікті нұсқа)

Бастауыш сыныптағы зерттеу міндетті түрде жеңіл әрі анық құрылымға ие болуы керек:

1. **Тақырып таңдау**
2. **Мәселені анықтау**
3. **Гипотеза құру («егер... онда...»)**
4. **Зерттеу әдістері:**
   - бақылау
   - тәжірибе жасау
   - салыстыру
   - сұхбат
   - ақпарат іздеу
5. **Нәтижелерді тіркеу (кесте, сурет, фото)**
6. **Қорытынды шығару**
7. **Жұмысты қорғау**

4. Оқушыларға арналған қызықты шағын зерттеулер үлгілері

4.1. Табиғат туралы зерттеулер
- «Өсімдіктер неге жарыққа ұмтылады?»
- «Қай топырақта өсімдік жақсы өседі?»
- «Қар қалай жоғалады?»

4.2. Тұрмыстық тәжірибелер
- «Неліктен сабын көбік береді?»
- «Қандай материал суға батпайды?»
- «Газдалған судың көпіршігі неден пайда болады?»

4.3. Әлеуметтік зерттеулер
- «Сыныптағы ең танымал хобби қандай?»
- «Балалар күнде қанша уақыт оқиды?»

4.4. Математикалық зерттеулер
- «Сыныпта кімнің қадамы ұзын?»
- «Аптаның қай күні үй тапсырмасы көп беріледі?»

Бұл зерттеулер оқушыларды өмірмен байланысты білімге үйретеді.

5. Мұғалімнің рөлі: бағыттаушы және ұйымдастырушы

Мұғалім зерттеушілік үдерісті келесі бағыттарда жүзеге асырады:
- зерттеу тақырыбын таңдауға көмектеседі;
- сұрақ қоюға үйретеді;
- баланың идеясын іске асыруға жағдай жасайды;
- қауіпсіздік ережелерін сақтауды қадағалайды;
- жұмысты рәсімдеуді үйретеді;
- нәтижені қорғауға дайындайды.

Мұғалім бақылаушы емес, **ментор** рөлін атқарады.

6. Зерттеу әрекеті арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту

Зерттеу жұмыстары оқушылардың:
- ақпаратты түсінуі;
- талдауы;
- мәтінмен, диаграммамен жұмыс істеуі;
- нақты өмірлік жағдайларды шешуі;
- табиғи құбылыстарды түсіндіруі сияқты қабілеттерін дамытады.

Бұл білімнің өмірмен байланысын күшейтеді.

7. «Қызықты зерттеулер әлемі» үйірмесін немесе модулін ұйымдастыру

Үйірме аптасына 1 рет өткізіледі және келесі бөлімдерден тұруы мүмкін:

1-бөлім. Зерттеудің негіздері

Сұрақ қою, гипотеза құру, бақылау, тәжірибе жасау.

2-бөлім. Табиғат зертханасы

Өсімдік, ауа, топырақ, су тәжірибелері.

3-бөлім. «Сиқырлы химия» шағын тәжірибелері

Қауіпсіз, үй жағдайында жасалатын тәжірибелер.

4-бөлім. «Мен – жас зерттеушімін» жобалар байқауы

Оқушылар өз жобаларын қорғайды.

Қорытынды

«Қызықты зерттеулер әлемі» бастауыш сынып оқушыларының танымдық әлеуетін ашады, олардың шығармашылық және зерттеушілік қабілетін дамытады. Зерттеу әрекеті арқылы бала жаңа білімді дайын күйінде алмайды, оны **өзі ашады**, талдайды, тұжырымдайды. Бұл — заманауи білім берудің басты мақсаты.

Зерттеу жүргізуді үйрету арқылы біз болашақта ойлай алатын, сұрақ қоя алатын, дәлелдей алатын тұлға қалыптастырамыз.

Динисламова Жанерке Есенбековна
Бастауыш сынып мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Әл-Фараби атындағы орта мектеп» КММ

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – жеке тұлғаның жан-жақты дамуына, шығармашылық тұрғыдан ойлауына, өмірлік жағдайларда өз білімін қолдана алуына жағдай жасау. Бұл міндеттің бастауыш мектептен бастап жүзеге асуы өте маңызды, себебі дәл осы кезеңде оқушы тұлғасының танымдық қызығушылықтары, шығармашылық қабілеттері мен белсенділігі қарқынды дамиды.

Шығармашылық танымдық белсенділік – оқушының білімді өздігінен меңгеруге ұмтылуы, жаңа идеялар ұсынуы, зерттеу жүргізуі, проблемаларды шешуде жаңаша тәсілдерді қолдануы. Мұғалімнің міндеті – осы белсенділіктің дамуына жағдай жасау, қолдау көрсету және бағыт беру.

1. Шығармашылық танымдық белсенділіктің психологиялық-педагогикалық негіздері

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктері олардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың қолайлы кезеңі екенін дәлелдейді.

Бұл кезеңде:

- қиялдың белсенділігі артады,
- эмоциялық қабылдау жоғары,
- ойын арқылы танымдық әрекеттер жүзеге асады,
- зерттеуге деген қызығушылық күшейеді.

Педагогикалық ғылымда шығармашылықтың негізінде:

- елестету,
- ойлау,
- болжау,
- жаңа шешім табу,
- талдау және синтездеу қабілеттері жатады.

2. Шығармашылық танымдық белсенділікті дамытудың негізгі бағыттары

2.1 Танымдық қызығушылықты ояту

Бұл кезеңде:

- қызықты тапсырмалар,
- проблемалық жағдаяттар,
- ойын технологиясы,
- көрнекілік пен бейнелі материалдар оқушылардың назарын сабаққа аударып, олардың белсенділігін арттырады.

2.2 Шығармашылық ойлауды дамыту

Мұғалімнің мақсаты – стандартты емес тапсырмалар арқылы оқушыны ойландыру:

- жұмбақтар,
- логикалық тапсырмалар,
- салыстыру,
- өзгерту,
- жалғастыру,
- өз нұсқасын құрастыру.

2.3 Өздігінен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру

Оқушы өз зерттеулерін жүргізуге, ақпарат іздеуге үйренеді:

- шағын жобалар,
- тәжірибелер,
- бақылау жұмыстары,
- мини-зерттеулер.

2.4 Ойын арқылы шығармашылықты дамыту

Ойын – баланың негізгі әрекет түрі.

Ойын технологиялары:

- рөлдік ойындар;
- ситуациялық тапсырмалар;
- дамытушылық ойындар;
- шығармашылық ойындар (әңгіме құрастыру, модель жасау, сурет салу).

3. Шығармашылық белсенділікті арттырудағы тиімді әдіс-тәсілдер

Проблемалық оқыту әдісі

Оқушыларға шешуді талап ететін жағдаяттар беріледі.

Мысалы: «Егер барлық жануарлар қысқа дайындалмаса не болады?»

Жобалық әдіс

Бастауыш сыныпқа лайық жобалар:

- «Менің аулымдағы өсімдіктер»,
- «Су неліктен қажет?»,
- «Менің отбасымның тарихы»,

• «Қоршаған ортаны қорғау».

Шығармашылық тапсырмалар

• өлең шығару,
• ертегі құрастыру,
• жаңа кейіпкер ойлап табу,
• қолөнер бұйымдарын жасау,
• тәжірибе нәтижесін суреттеме түрінде жазу.

Интерактивті әдістер

• «INSERT»,
• «Кубизм»,
• «Аквариум»,
• «Сын тұрғысынан ойлау» стратегиялары.

4. Әдістемелік негіздер және мұғалімнің рөлі

Мұғалімнің міндеті:

1. Оқушының қиялын дамытуға арналған орта дайындау;
2. Еркін ой айтуға мүмкіндік беру;
3. Баланың пікірін қолдап, бағыт беру;
4. Сұрақ қою арқылы ойлауға ынталандыру;
5. Жетістігін мадақтау, сенім беру.

Тиімді ұйымдастырылған шығармашылық жұмыс:

• оқушыны белсенді етеді,
• оқу мотивациясын арттырады,
• танымдық әрекетке жетелейді,
• өз бетінше ойлау қабілетін дамытады.

5. Практикалық мысалдар

Мысал 1. «Суреттен әңгіме құрастыр» тапсырмасы

Оқушылар алған ақпаратқа сүйеніп өз мәтінін жазады → тілдік және шығармашылық дағдылар дамиды.

Мысал 2. «Тәжірибе жүргізу»

Тақырыбы: «Өсімдікке жарықтың әсері».

Оқушылар өздігінен бақылау жасайды.

Мысал 3. «Ертегіні жалғастыр» әдісі

Мұғалім ертегінің бастапқы 2–3 сөйлемін береді, оқушылар ары қарай логикалық әрі шығармашылық түрде аяқтайды.

Мысал 4. «Конструктор»

Балалар Lego немесе қағаз арқылы «қала», «үй», «модель» құрастырады. → кеңістіктік ойлау және шығармашылық белсенділік дамиды.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық танымдық белсенділігін дамыту – мұғалімнен қарқынды әдістемелік ізденіс пен дұрыс ұйымдастырылған оқыту үдерісін талап ететін маңызды міндет. Дұрыс таңдалған әдістер оқушының табиғи қызығушылығын оятып, өзіндік зерттеу әрекетін қалыптастырады, тұлғалық және шығармашылық әлеуетін ашады.

Бастауыш кезеңдегі шығармашылық белсенділік — баланың болашақтағы интеллектуалдық және тұлғалық жетістігінің негізі.

Жансеитова Айжан Каирбековна
Бастауыш сынып мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Қойшыбек орта мектебі» КММ

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДАРЫНДЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Кіріспе

Қазіргі XXI ғасырдағы білім беру жүйесі қоғамның қарқынды дамуы мен ақпараттық технологиялардың жедел өзгерісіне бейімделуді талап етеді. Осындай жағдайда мектептің басты міндеті – балаларды тек біліммен қаруландыру емес, сонымен қатар олардың интеллектуалдық әлеуетін, ойлау қабілетін, шығармашылық мүмкіндіктерін ашу. Әсіресе, бастауыш мектеп кезеңі – баланың дүниетанымы қалыптасатын, оқу қабілеттерінің негізі қаланатын, дарындылық белгілері айқын көрінетін өте маңызды кезең.

Интеллектуалды дарындылық – баланың танымдық әрекетке деген жоғары қызығушылығымен, күрделі мәселелерді шешудегі ерекше қабілетімен, тез қабылдап, терең ойлауымен сипатталатын құбылыс. Бұл қабілеттер тума ерекшеліктермен қатар, дұрыс ұйымдастырылған педагогикалық ортаның нәтижесінде дамиды. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби шеберлігі, дамытушы ортаны құруы, оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруі интеллектуалды дарындылықты қалыптастырудың негізгі шарттарының бірі болып табылады.

Бүгінгі күні Қазақстандық білім беру жүйесінде «Дарынды балалармен жұмыс», «Жобалық оқыту», «STEM-оқыту», «Сыни ойлау» технологиялары кеңінен қолданылып келеді. Бұл бағыттардың барлығы бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың интеллектуалды қабілеттерін дамытудың ғылыми-әдістемелік негізін құрайды. Осыған байланысты бастауыш сынып оқушыларының интеллектуалды дарындылығын қалыптастырудың мәнін, педагогикалық шарттарын, тиімді әдіс-тәсілдерін зерттеу өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Бастауыш сыныптағы интеллектуалды дарындылықтың ерекшеліктері

Интеллектуалды дарынды оқушыларға тән белгілер:

- күрделі сұрақтар қою, жаңа ақпаратқа қызығушылықтың жоғары болуы;
- логикалық ойлаудың ерте дамуы, себеп–салдар байланыстарын тез анықтай білу;
- есте сақтау қабілетінің жоғары болуы;
- шығармашылық шешімдер табуға бейімділік;
- өз бетімен білім алуға ұмтылу;
- тапсырмалардың дәстүрлі емес жолдармен орындалуы.

Бұл қасиеттерді дұрыс бағыттап, қолдап отыру – баланың әрі қарай тұлғалық дамуын қамтамасыз етеді.

Интеллектуалды дарындылықты қалыптастырудың педагогикалық негіздері

1. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту

Мұғалім әр оқушыны оның табиғи ерекшелігіне қарай танып, жеке оқу жоспары мен тапсырмалар ұсынып отырғаны маңызды. Дифференциалды тапсырмалар, деңгейлік жұмыстар, жеке жобалар осыған көмектеседі.

2. Дамытушы білім беру ортасы

Оқушыны ойлануға, талдауға, салыстыруға, қорытынды жасауға итермелейтін оқу ортасын құру:

- зертханалық тәжірибелер,
- логикалық ойындар,
- шығармашылық тапсырмалар,
- ғылыми жобалар.

3. Зерттеушілік қызметті ұйымдастыру

Бастауыш сынып оқушылары зерттеушілікке өте бейім. Мұғалім олардың зерттеу тақырыптарын таңдауға, талдау, бақылау, тәжірибе жүргізу сияқты әрекеттерін қолдауы қажет. “Зерттеушілік дағдылар”, “Сыни ойлау” технологиялары тиімді.

4. Ойын технологияларын пайдалану

Ойын – бастауыш жастағы баланың негізгі әрекеті.

- Зияткерлік ойындар (челлендж, викторина, логикалық есептер);
- Рөлдік ойындар;
- Дидактикалық ойындар – баланың шығармашылық және танымдық белсенділігін күшейтеді.

Интеллектуалды дарындылықты дамытудың тиімді әдіс-тәсілдері

1. Сыни ойлауды дамыту стратегиялары

«INSERT», «Венн диаграммасы», «Т кестесі», «RAFT», «Фишбоун» әдістері оқушыны талдауға, өз көзқарасын қорғауға, дәлелдеуге үйретеді.

2. STEM және STEAM бағытындағы жұмыстар

Бастауыштағы шағын инженерлік жобалар, робототехника элементтері, тәжірибелік жұмыстар оқушылардың логикасын, шығармашылығын дамытады.

3. Жобалық оқыту

Оқушылар жылдық немесе тақырыптық жобалар жасап, оны қорғау арқылы зерттеу, жоспарлау, ақпарат жинау дағдыларын қалыптастырады.

4. Олимпиадалық дайындық және логикалық тапсырмалар

Математикадан, қазақ және орыс тілдерінен, дүниетанудан деңгейлік олимпиадалық тапсырмалар интеллектуалды дамуды едәуір арттырады.

Мұғалімнің рөлі

Бастауыш мұғалімі дарынды оқушыларды анықтаушы ғана емес, оларды дамытуға жағдай жасаушы тұлға. Ол:

- психологиялық-педагогикалық диагностиканы қолдана білуі;
- ынталандырушы орта құруы;
- отбасымен тығыз байланыста болуы;
- әр баланың жетістігін уақытында байқап, қолдап отыруы тиіс.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының интеллектуалды дарындылығын қалыптастыру – жүйелі, кешенді және ұзақ мерзімді педагогикалық жұмысты қажет ететін үрдіс. Бұл бағыттағы жұмыстың табысты болуы ең алдымен мұғалімнің кәсіби даярлығына, әдістемелік шеберлігіне, оқыту ортасының мазмұны мен сапасына тікелей байланысты. Оқушыны тұлға ретінде танып, оның ішкі әлеуетін ашуға бағытталған жеке-дара тәсіл, зерттеушілік әрекет, шығармашылық тапсырмалар мен ойын технологиялары баланың интеллектуалды даму деңгейін арттыруда маңызды рөл атқарады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ерте жастан интеллектуалдық қабілетті қолдау – баланың білімге деген қызығушылығын, өзіне деген сенімін, шығармашылық ойлауын, танымдық белсенділігін күшейтеді. Мұндай оқушылар ақпаратты жылдам талдап,

салыстырып, қорытынды жасай біледі, жаңа идеялар ұсынады, күрделі мәселелерді шешуде ерекше жол таба алады.

Интеллектуалды дарынды тұлғаны қалыптастыру – тек мектептің ғана емес, ата-ананың, қоғамның ортақ міндеті. Мұғалім – бағыт беруші, отбасы – қолдаушы орта, мектеп – дамытушы алаң. Осы факторлардың үйлесімді жұмысы ғана дарынды баланың жан-жақты дамуына, болашақта кәсіби және тұлғалық тұрғыдан қалыптасуына оң ықпал етеді.

Сонымен, бастауыш мектептегі интеллектуалдық дарындылықты дамыту – елдің ғылыми, экономикалық және мәдени әлеуетін арттыруға бағытталған стратегиялық маңызды қадам. Әр дарынды бала – қоғамның интеллектуалды капиталы, ал оны дамыту – педагогтың ең ұлы міндеті.

Хазийхан Манат
Бастауыш сынып мұғалімі
«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Қойшыбек орта мектебі» КММ

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ: ҒЫЛЫМИ-ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕР

Кіріспе

Қазіргі таңда білім беру жүйесі жаһандану жағдайында өзінің жаңа даму кезеңіне аяқ басты. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы, білім мазмұнын жаңарту, құзыреттілікке негізделген оқыту моделіне көшу – мектептегі педагогикалық практиканың түбегейлі өзгеруіне әкеліп отыр. Әсіресе бастауыш мектеп – оқушы тұлғасының интеллектуалдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуының негізгі алаңы ретінде инновациялық технологияларды енгізуде маңызды орын алады.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, бастауыш білімнің жаңартылған мазмұны – барлығы да оқыту процесіне заманауи педагогикалық технологияларды енгізуді талап етеді. Бұл технологиялар оқушының танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, оның шығармашылық әлеуетін, функционалдық сауаттылығын, зерттеушілік дағдыларын дамытуға бағытталған жүйелі педагогикалық құрал болып табылады.

Бастауыш сыныпта жаңа технологияларды енгізудің ғылыми негіздері

1. Педагогикалық инновациялар теориясы

Инновациялық технологиялар педагогикалық процестің жаңаруына ықпал ететін ғылыми-теориялық тұжырымдамаларға негізделеді. Инновацияның ғылыми аспектісі – оқыту әдістерін тиімді жаңарту, оқушының қажеттілігіне бағытталған жеке тәсілдерді енгізу.

Инновациялық технологиялардың ғылыми негіздерін жасаған ғалымдар: В.В. Давыдов, Л.С. Выготский, Ж. Пиаже, Б. Блум, Дж. Брунер, Ш. Амонашвили, қазақ ғалымдары Қ.Қ. Қабдықайырұлы, Ж. Қараев, Ә. Жүнісбек және т.б.

Олардың еңбектерінде оқытуды дамытудың психологиялық, когнитивтік және әлеуметтік аспектілері қарастырылады.

2. Конструктивизм теориясы

Қазіргі оқытуда жаңа технологиялардың басым бөлігі *конструктивистік теорияға* сүйенеді. Бұл теория бойынша білім – мұғалімнен дайын күйінде берілмейді, оқушы оны өзі құрастырады. Сондықтан жаңа технологиялар оқушының белсенді әрекеті арқылы білімді меңгеруді қамтамасыз етеді:

- зерттеу,
- тәжірибе жасау,
- модельдеу,
- рефлексия,
- шығармашылық жұмыс.

3. Жаңартылған білім мазмұны және құзыреттілік тәсіл

Жаңа технологиялардың бастауышта қолданылуы құзыреттілікке негізделген оқытуды жүзеге асыруды көздейді. Сол себепті сабақ тек білім беруге емес, функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталады.

Жаңа технологиялардың бастауыш білімде қолданылу бағыттары

1. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ)

АКТ бастауыш мектепте оқу процесін визуализациялауға, дерекпен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Негізгі құралдары:

- интерактивті тақта;
- цифрлық білім ресурстары (Kundelik, BilimLand, iMektep);
- мультимедиялық презентациялар;
- мобильді қосымшалар;
- онлайн бағалау платформалары (Kahoot, Quizizz).

АКТ білімді меңгерудің тиімді құралы ретінде когнитивтік жүктемені азайтады және ақпаратты жылдам қабылдауға жағдай жасайды.

2. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы (СТОТ)

Бұл технология Дж. Стилл, Ч. Темпл және К. Мередит еңбектеріне негізделеді. Оның мақсаты — оқушыны талдауға, сұрақ қоюға, дәлелдеуге, логикалық ойлауға үйрету.

Тиімді әдістер:

- «RAFT»
- «Венн диаграммасы»
- «ЖИГСО»
- «Фишбоун»
- «Екі жақты күнделік»
- «INSERT»

Бұл технология баланың жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын (HOTS) дамытуға септігін тигізеді.

3. Жобалық оқыту технологиясы

Жобалық әдіс бастауышта оқушылардың зерттеу, жоспарлау, ақпарат жинау, топтық жұмыс дағдыларын қалыптастырады.

Жоба түрлері:

- зерттеу жобалары;
- ақпараттық жобалар;
- шығармашылық жобалар;
- топтық және жеке жобалар.

4. STEM және STEAM технологиясы

STEM – ғылыми-техникалық бағыттағы оқу моделіне негізделген инновациялық тәсіл. STEAM – STEM моделі + Art (өнер, дизайн).

Бұл технологиялар:

- логикалық ойлауды;
- инженерлік дағдыларды;
- тәжірибелік әрекетті;
- эксперимент жүргізуді дамытуға мүмкіндік береді.

Бастауышта қолдану мысалдары:

- қарапайым механизмдер құрастыру;
- робототехника элементтері;
- тәжірибе жасау;
- модельдеу тапсырмалары.

5. Ойын технологиясы

Бастауыш мектептегі инновацияның ең тиімді түрі — ойын әдістері.

Ойын:

- мотивацияны арттырады;
- эмоциялық жайлылық жасайды;
- белсенді әрекетті қамтамасыз етеді.

Дидактикалық, логикалық, рөлдік, интерактивті ойындар арқылы оқу мазмұны жеңіл меңгеріледі.

Жаңа технологияларды қолданудың педагогикалық шарттары

- мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі және үздіксіз білім жетілдіруі;
- оқу ортасының техникалық жабдықталуы;
- оқушының жас ерекшелігін ескеру;
- технологияны сабақ мақсатына байланысты дұрыс таңдау;
- оқу процесін ұйымдастыруда психологиялық қолдау көрсету.

Қорытынды (кеңейтілген ғылыми нұсқа)

Бастауыш сыныпта жаңа технологияларды қолдану – білім сапасын арттырудың, оқушының жеке мүмкіндігін ашудың және қазіргі қоғам талаптарына сай құзыретті тұлғаны қалыптастырудың негізгі тетігі. Инновациялық технологиялар оқушы әрекетінің белсенділігін арттырып, оның ойлау, талдау, салыстыру, зерттеу қабілеттерін дамытады.

Ғылыми тұрғыдан алғанда, жаңа технологияларды қолдану – оқытудың дамытушы, тұлғалық-бағдарланған және құзыреттілікке негізделген моделінің өзегі болып табылады. Оқу процесін конструктивистік тәсілмен ұйымдастыру, цифрлық ресурстарды тиімді пайдалану, жобалық және зерттеушілік әдістерді енгізу – оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сонымен, инновациялық технологиялар бастауыш мектептің педагогикалық практикасын жаңғыртып қана қоймай, оқушының болашақта өзін-өзі дамытуына, ақпаратты талдай білуіне, шығармашылық шешім қабылдауына жол ашады. Бұл – заманауи білім берудің стратегиялық басымдығы және қоғам дамуының негізгі шарты.

Мухамбетова Найля Лукпановна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Т.Амандосов атындағы орта мектеп
Атырау қаласы

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Қазіргі таңда оқушылардың теориялық білімін өмірмен байланыстырып, оны қолдана білуге, өзін-өзі дамытуға бағытталған жұмыстарға көңіл бөлінуде, соның нәтижесінде еліміздің түкпір-түкпірінде оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерімен қаруланған бірқатар ұстаздар шәкірттерінің жаңа дағдыларды меңгеруіне жол ашып, жаңа нәтижелерге қол жеткізуде. Соның бірі – функционалдық сауаттылықты дамытуда білім мазмұнын жаңарту.

Бүгінгі таңда білім беру "Қазақстан–2050" ұзақ мерзімді стратегиясының маңызды басымдықтарының бірі болып танылды. Білім беру сапасын арттыру жөніндегі жұмыстың маңызды бағыттары білім беру процесіне қатысушылардың барлығының үздік білім беру ресурстары мен технологияларына тең қолжетімділігін қамтамасыз ету болып табылады; оқушылардың тез өзгеретін әлемде табысқа жетуді қамтамасыз ететін білім алу қажеттілігін қанағаттандыру; жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, физикалық және рухани дамыған азаматын қалыптастыру.

Қазіргі мектептің маңызды міндеттерінің бірі – функционалдық сауатты адамдарды қалыптастыру. Құзіреттілікке негізделген әдіс бірінші кезекте оқушының санасын емес, танымда, адамдар арасындағы қарым-қатынаста, кәсіби өмірде, жеке тұлғаның өзін-өзі анықтауында туындайтын мәселелерді шеше білуді алға қояды.

Қазақстан Республикасында оқушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалау шеңберінде бағаланатын функционалдық сауаттылықтың түрлері мыналар болып табылады: оқу сауаттылығы (қазақ және орыс тілдері); математикалық сауаттылық; жаратылыстану сауаттылығы (физика, химия, биология, география). Осыған байланысты отандық білім беру балалардың әр түрлі оқу және өмірлік жағдаяттарда, тұлғааралық қарым-қатынаста және әлеуметтік қарым-қатынастарда білімін қолдана білу дағдыларын дамытуға бағытталуы керек.

Мектепте қазақ тілін оқыту басты мақсатты көздейді: қазақ тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту, яғни қазақ тілін қарым-қатынас құралы ретінде меңгерту. Қазақстан дүниежүзілік қоғамдастықтың өміріне күннен-күнге көбірек араласып, халықаралық байланыстар кеңейіп келе жатқандықтан, қазақ тілі мемлекеттік тіл ретінде адам қызметінің барлық салаларында шынымен қажет бола бастады. Осының бәрі қазақ тілінің академиялық пән ретіндегі мәртебесін көтеріп, қазақ тілін оқытудағы коммуникативті-бағдарлы тәсіл дәстүрін жалғастыруға мәжбүр ететіні сөзсіз.

Коммуникативті құзіреттіліктің құрамдас құрамы:

1. Сөйлеу құзыреттілігі – оқушылардың сөйлеу (диалогтік және монологтық сөйлеу, рөлдік ойын, талқылау), тыңдау (конспектілеу, мәтін мазмұнын қорытындылау, тілдік болжамды дамыту), оқу (көру, іздеу, танысу, тұжырымдау, өзіндік пікір, негізгі ой мәтінін түсіну) және жазу (формаларды толтыру, сипаттама жазу, жетіспейтін ақпаратты толықтыру).
2. Тілдік құзіреттілік – сөздің айтылуын, лексикалық және грамматикалық аспектілерін меңгеру, сонымен қатар орфографиялық дағдыларды меңгеру.
3. Әлеуметтік-мәдени құзыреттілік – оқытылатын тілдің елдері туралы әлеуметтік-мәдени білімдердің белгілі бір жиынтығын меңгеру және оларды шет тілдік қарым-қатынас процесінде қолдана білу, сонымен қатар өз елін және оның мәдениетін көрсете білу.
4. Компенсаторлық құзіреттілік – ақпаратты қабылдау және беру кезінде тілдік құралдардың жетіспеушілігі жағдайында жағдайдан шыға білу.

Қазақ тілін оқыту процесінде функционалдық сауаттылыққа әртүрлі тәсілдермен қол жеткізуге болады. Тілді оқытудың негізгі құрамдас бөлігі қызығушылық болып табылады, сондықтан сабақтарда келесі заманауи педагогикалық технологияларды қолдануға болады: шағын топтарда оқыту; пікірталастар; мәселелік бағыттағы рөлдік және іскерлік ойындар; ситуациялық талдау; зерттеу; іздеу; жоба әдісі; драматизация; сыни ойлау технологиясы; АКТ қолдану; оқытуды даралау технологиясы.

Жаңа технологияларды қолдану:

- балалардың қызығушылығын арттырады және тереңдетеді;

- оқушылардың өз бетінше танымдық іс-әрекеті саласындағы құзыреттіліктерін қалыптастыру арқылы шығармашылық қабілеттерін дамытады (оқуға баулу, қызығушылықты дамыту, ой-өрісін кеңейту, сыни тұрғыдан ойлау);

- оқушыларға үлкен көлемдегі ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын, зерттеу дағдыларын (мәселені көру және оны шешу жолдарын көрсету), коммуникативті дағдыларды (топпен жұмыс) алуға көмектеседі.

Сабақ-ойын, сабақ-сайыс, сабақ-конференция, рөлдік ойын – оқуышлардың қазақ тілін оқуға деген ынтасын және өзін-өзі жетілдіруге құштарлығын қалыптастыру. Іс-әрекеттің мұндай формалары тұлғалық нәтижелерді қалыптастыруға мүмкіндік береді: коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру; ерік-жігер, мақсаттылық, шығармашылық, бастамашылық, еңбексүйгіштік, тәртіптілік сияқты қасиеттерді дамытады.

Драмалау, сахналау – оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыру және дамыту құралы. Бала өзін әртүрлі рөлдерде сынай алады. Балалар актерлік шеберлікті, сахналық сөйлеуді, пластиканы үйренеді, музыкаға құлақтары дамиды, дауысы шыңдалады және, әрине, қазақ тілі бойынша білімдерін жетілдіреді. Осы арқылы біз мемлекеттік тілді меңгеруде жеке нәтижелерге қол жеткіземіз: жалпы өзіміздің сөйлеу мәдениетімізді жетілдіруге ұмтылу; тіл арқылы өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндіктерін сезіну.

Жобалау әдісін қолдану. Қазақ тілін оқытуда жоба әдісі қиын, бірақ тиімді болып саналады. Жобалау әдісі оқушылардың алған білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік береді. Жобалық әдіс жұмысты жеке немесе шағын топтарда орындауды қамтиды. Жобаларды қорғау кезінде кеңінен талқылау жүргізіледі.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясын пайдалану қоршаған әлемге барынша бейімделуге мүмкіндік береді. Сыни тұрғыдан ойлау әдістемесі белсенділікті, дербестікті, жауапкершілікті дамытуға бағытталғандықтан, тек оқу процесінде ғана емес, кейінгі өмірде де қажет болатын қасиеттер. Сондықтан қазақ тілін сыни тұрғыдан ойлау технологиясы арқылы оқыту бір мақсатқа бағынады: оқушыларды «ояту», оқытылатын материалға деген қызығушылықты ояту, сан алуан тапсырмаларды шығара алатын шығармашыл тұлғаға айналдыру. Әрине, мұғалім оқытудың бірнеше әдістерін біліп, тәжірибеде қолдануы қажет. Бірақ сабақтың сәтті өтуінің кілті тек технологияны таңдауда ғана емес, әр баланың сабаққа деген қызығушылығын ояту маңызды, яғни. оқушылардың ішкі мотивациясын қалыптастыру. Әрбір оқушы дарынды, ал мектеп пен мұғалімнің міндеті – оқушының ерекшеліктерін дер кезінде танып, оның қабілетін дамытуда педагогикалық қолдау көрсету.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования), утвержденный постановлением Правительства РК от 23 августа 2012 года №1080 (ГОСО РК 1.4.002-2012);

2. Қ.С.Құлманов, Б.С.Абдуова, Г.Т.Өтелбай, Қ.А.Ахметова, Л.Б. Байболат. Цифровые образовательные ресурсы «Қазақтілі – I» и «Қазақтілі – II» для специальностей ВПО с русским языком обучения»

(ЭЕМ-ға арналған бағдарлама). Аворлық құқық. 01.04.2014 ж. №438 және 19.03.2014 ж. №378 куәліктері.

Салыбеков Мейрам Алшынбекулы
АБӘД пәнінің мұғалімі
"Ынтымақ жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Төлеби ауданы, "Бірінші Мамыр" ауылдық округі, Ынтымақ ауылы

КАРТАМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жастарды отан сүйгіштікке тәрбиелеу және әскери іс негіздерімен таныстыру – қазіргі Қазақстанның әскери-патриоттық тәрбиесінің басты бағыттарының бірі. Алғашқы әскери және технологиялық дайындық (АӘТД) пәні – мектеп оқушыларының бойында осы қасиеттерді қалыптастыруға арналған негізгі оқу курсы. Осы курстың ішіндегі ең маңызды тараулардың бірі – **"Әскери топография"**. Бұл тарау оқушыларға жергілікті жерде бағдарлаудың, картамен жұмыс істеудің және ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы навигациялаудың практикалық дағдыларын меңгертуге бағытталған.

Баяндамада мұғалімдерге АӘТД сабақтарын тиімді ұйымдастыруға және оқушылардың картамен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға көмектесуді көздейді. Баяндамада материалдар мектеп бағдарламасының талаптарына сай, теория мен практиканы ұштастыра отырып берілген. Картамен жұмыс істеу әскери істе ғана емес, сонымен қатар күнделікті өмірде де (туризм, географиялық зерттеулер, төтенше жағдайлар) маңызы зор дағды болып табылады

I. Теориялық бөлім

1.1. Топографиялық картаға жалпы шолу

Топографиялық карта – жер бетінің белгілі бір аумағын, оның табиғи объектілерін (өзен, орман, көл) және жасанды құрылыстарын (елді мекендер, жолдар, көпірлер) белгілі бір масштабта және шартты белгілер арқылы бейнелейтін дәл сызба. Әскери істе бұл карталар әскерлердің қозғалысын жоспарлау, операцияларды ұйымдастыру және жергілікті жерде бағдарлау үшін қолданылады.

Топографиялық карталардың негізгі мақсаттары:

- **Жер бедерін зерттеу:** Картадан таулардың, ойпаттардың, сайлардың орналасуын анықтауға болады.
- **Бағыт-бағдарды анықтау:**Компаспен немесе басқа да құралдармен бірге қолданып, өзіңіздің тұрған жеріңізді және қозғалыс бағытын анықтауға болады.
- **Қашықтықты өлшеу:**Картадағы масштаб арқылы екі нүкте арасындағы нақты қашықтықты есептеуге мүмкіндік береді.
- **Объектілерді жоспарлау:** Әскери операцияларды, маршруттарды және әскери нысандарды орналастыруды жоспарлау үшін қолданылады.

Топографиялық картаның негізгі элементтері:

1. **Масштаб:**Картадағы сызықтың ұзындығының жердегі сәйкес сызықтың нақты ұзындығына қатынасы. Масштаб картаның дәлдігін көрсетеді.
2. **Шартты белгілер:**Картадағы объектілерді (үй, жол, орман, көпір) бейнелейтін стандартты графикалық таңбалар.

3. **Координаттық тор:**Жер бетіндегі кез келген нүктенің орнын дәл анықтауға мүмкіндік беретін тік және көлденең сызықтар жүйесі.

4. **Жергілікті жер бедерін бейнелеу:** Горизонталь сызықтар арқылы жер бетінің биіктігі мен құламалығын көрсету.

Топографиялық картамен жұмыс істеу әскери істі меңгерудің алғашқы қадамы болып саналады. Бұл карталар тек әскери мақсатта ғана емес, сонымен қатар туризм, геология және құрылыс салаларында да кеңінен қолданылады.

1.2. Картадағы шартты белгілер және олардың мағынасы

Топографиялық картадағы барлық объектілер (табиғи және жасанды) арнайы белгілермен, яғни **шартты белгілермен** көрсетіледі. Бұл белгілер картадағы ақпаратты тез оқуға және түсінуге мүмкіндік беретін стандартталған графикалық таңбалар жүйесі. Әр белгінің өзінің нақты мағынасы болады және ол бүкіл әлемдік картографияда бірдей дерлік қолданылады.

Шартты белгілер үш негізгі топқа бөлінеді:

1. **Аумақтық (контурлық) белгілер:**Бұл белгілер аумақтың шекарасын көрсетеді. Мысалы, орман, бақ, батпақ, шалғынды жерлер. Олар белгілі бір түспен немесе сызықтармен қоршалып, ішіне арнайы белгілер салынған. Мысалы, орман — жасыл түспен, ал су айдындары — көгілдір түспен белгіленеді.

2. **Сызықтық белгілер:**Бұл белгілер ұзындығы бар объектілерді көрсетеді. Мысалы, жолдар (автомобиль, теміржол), өзендер, байланыс желілері және шекаралар. Олар әр түрлі түстер мен сызық түрлерімен бейнеленеді (мысалы, теміржол — жуансызық, ал тасжол — қоссызық).

3. **Масштабтан тыс белгілер:** Бұл белгілер картада масштабқа сәйкес көрсетуге мүмкін болмайтын, бірақ маңызы зор ұсақ объектілерді белгілейді. Мысалы, жеке тұрған үй, көпір, құдық, электр бағаны немесе шіркеу. Олардың орналасу нүктесі белгінің төменгі ортасы немесе белгінің центрі арқылы анықталады.

Шартты белгілерді дұрыс оқи білу — картамен жұмыс істеудің негізгі дағдысы. Әрбір АӘТД сабағында оқушыларға шартты белгілердің кестесін беріп, олардың әрқайсысының мағынасын жатқа білуін талап ету қажет. Бұл білім практикалық жаттығулар кезінде бағыт-бағдарды тез әрі дұрыс анықтауға көмектеседі.

1.3. Масштаб ұғымы және оның түрлері

Масштаб – картадағы сызық ұзындығының жербетіндегі оған сәйкес келетін нақты қашықтыққа қатынасын көрсететін сан. Картадағы масштаб неғұрлым үлкен болса, соғұрлым карта дәлірек және егжей-тегжейлі болады. Мысалы, 1:10000 масштабы 1:100000 масштабынан әлдеқайда дәл.

Масштабтың негізгі түрлері:

1. **Сандық масштаб:** Бұл масштаб бөлінді түрінде көрсетіледі, мысалы, 1:25 000 немесе $\frac{1}{25000}$. Мұндағы "1" картадағы 1 см-ге тең, ал "25 000" жер бетіндегі нақты 25 000 см-ге тең екенін білдіреді. Басқаша айтқанда, картадағы 1 см жер бетіндегі 250 метрге тең.

2. Атаулы масштаб:Бұл масштаб сөзбен көрсетіледі. Мысалы, "1 сантиметрде – 250 метр". Бұл масштабтың түрі оқушыларға түсініктірек, себебі ол бірден нақты арақашықтықты көрсетеді.

3. Сызықтық масштаб: Бұл масштаб сызбатүрінде беріледі. Ол шкала сияқты жасалған және оның әрбір бөлігі белгілі бір қашықтықты көрсетеді. Сызықтық масштабты қолданып, циркуль немесе кәдімгі сызғыш арқылы картадағы екі нүкте арасындағы қашықтықты оңай өлшеуге болады. Бұл масштабта өлшеулер бірден метрмен немесе километрмен көрсетіледі.

АӘТД сабағында мұғалім оқушыларға әртүрлі масштабтағы карталарды көрсетіп, олардың айырмашылығын түсіндіруі қажет. Практикалық жаттығуларда оқушыларға картадағы екі объектінің арасын өлшеп, масштаб арқылы нақты қашықтықты есептеу

тапсырмаларын беру тиімді. Бұл дағдылар олардың жаңа ақпаратты тез қабылдауына және өмірлік жағдайларда қолдануына ықпал етеді.

1.4. Бағыт-бағдарды анықтау: Азимут, компас, күн және жұлдыздар бойынша

Жергілікті жерде бағдарлау – бұл адамның өзтұрған орнын, қозғалыс бағытын және айналасындағы объектілердің орналасуын анықтау дағдысы. Бұл АӘТД сабақтарындағы ең маңызды практикалық бөлімдердің бірі.

Бағыт-бағдарды анықтаудың негізгі әдістері:

1. **Компас арқылы:** Компас – магнитті инесі арқылы Жердің магниттік өрісінің полюстерін көрсететін құрал. Ол әрдайым солтүстік бағытты нұсқап тұрады. Компаспен жұмыс істеу үшін оқушыларға мынақадамдарды үйрету қажет:
   - **Компас шкаласын түсіндіру:** Шкала 360 градусқа бөлінген.
   - **Компаспен жұмыс істеу:**Компасты горизонталь орналастырып, бағытты анықтау.
   - **Азимут ұғымы:**Бағытты анықтау үшін пайдаланылатын бұрыш. Меридианның солтүстік бағытынан бастап, сағат тілімен өлшенетін бұрыш. Азимут 0°-тан 360°-қа дейін болады. Мысалы, солтүстік-шығыс бағытының азимуты 45°, шығыстың азимуты 90° болады.
2. **Күнбойынша:**Күннің аспандағы орналасуын ақарап бағытты анықтауға болады.
   - **Күннің шығуы мен батуы:**Таңертең Күн шығыстан шығады, кешке батыстан батады.
   - **Сағат бойынша бағдарлау:**Сағатты қолданып, Күн бойынша бағытты анықтауға болады. Сағаттың тілін Күнге бағыттап, сағаттың тілі мен 12 санын қосатын бұрыштың биссектрисасы оңтүстік бағытты көрсетеді. Бұл әдіс Қазақстанның солтүстік жарты шарда орналасқандығына байланысты тиімді.
3. **Жұлдыздар бойынша:**Түнде аспандағы жұлдыздарға қарап бағытты анықтауға болады.
   - **Темірқазық жұлдызы (Полярная звезда):**Бұл жұлдыз әрдайым солтүстікке нұсқап тұрады. Оны Үлкен аю шоқжұлдызына қарап табуға болады. Егер оқушылар Үлкен аюдың шеткі екі жұлдызынан бес есе ұзындықтағы қашықтықты елестетін болса, Темірқазықты оңай табады.

III. Қорытынды

Ұсынылып отырған баяндама **"Картамен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру"** оқушылардың алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәніндегі білімін тереңдетуге, практикалық дағдыларын жетілдіруге және заманауи технологиялар мен жұмыс істеуге үйретуге бағытталған.

Баяндама теорияны меңгеріп қана қоймай, оны нақты іс-әрекетте қолдануға мүмкіндік береді. Деңгейлік тапсырмалар жүйесі әр оқушының жеке қажеттіліктерін ескеруге, ал практикалық жұмыстар пәнді қызықты әрі мазмұнды етуге септігін тигізеді. Бұл еңбек алғашқы әскери дайындық пәні мұғалімдері үшін тиімді көмекші құрал болып табылады және оқушылардың отан сүйгіштік, жауапкершілік, дәлдік сияқты маңызды қасиеттерін дамытуға үлкен үлес қосады. Картамен жұмыс істеу дағдылары — бұл тек әскери өмірде ғана емес, сонымен қатар күнделікті өмірде де өте пайдалы және қажетті дағды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінің Жарғысы (Топографиялық картамен жұмыс бөлімі).
2. Аманжолов Қ.А., Алғашқы әскери дайындық: оқулық. - Алматы: "Мектеп" баспасы, 2017.
3. Дүйсебаев Т., Әскери топография: оқу құралы. - Астана, 2019.
4. Мамбетқазиев М.Б., Әскери топография негіздері. - Алматы: "Санат" баспасы, 2015.
5. Григорян В.Г., Военная топография. - М.: "Воениздат", 2018.
6. Қазақстан Республикасының Қорғаныс Министрлігінің әдістемелік нұсқаулықтары.
7. Әбілқасымова А.Е., Бастапқы әскери дайындық: оқу-әдістемелік кешен. - Астана, 2016.

Акбергенова Салтанат Рахметжановна
Учитель русского языка и литературы
Школа-гимназия имени Н.Киикбаева
Жамбылская область, Байзакский район, село Сарыкемер

«МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КРЕАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ»

1. Актуальность программы

Современные образовательные стандарты ориентируют учителя на развитие функциональной грамотности, критического и творческого мышления, формирование метапредметных умений. Уроки русского языка и литературы имеют высокий потенциал для развития креативности, однако традиционные методы недостаточно стимулируют самостоятельную интерпретацию, создание текста и творческую активность учащихся.

Креативные образовательные технологии позволяют:

- активизировать познавательную деятельность;
- формировать умение создавать собственный текст;
- развивать эмоциональный интеллект и эстетический вкус;
- повышать интерес к чтению и языку;
- обеспечивать индивидуализацию обучения.

2. Цель программы

Создание методической системы использования креативных технологий, направленной на развитие творческого, критического, речевого и читательского потенциала учащихся на уроках русского языка и литературы.

3. Задачи программы

1. Определить педагогические и психологические условия для развития творческой личности на уроках языка и литературы.
2. Освоить креативные технологии и адаптировать их для различных возрастных групп.
3. Разработать методические приемы сторителлинга, ТРИЗ, визуального мышления, драматизации и цифрового творчества.
4. Сформировать у учащихся умения:
   - создавать собственные тексты разных жанров;
   - интерпретировать художественные произведения;
   - выражать позицию, аргументировать, анализировать;
   - использовать цифровые инструменты для творческих работ.
5. Повысить мотивацию к изучению русского языка и литературы через творческую деятельность.

4. Принципы реализации программы

- **Творчество как норма учебной деятельности**
- **Диалогичность (ученик–учитель–текст)**
- **Индивидуализация**
- **Эмоциональная вовлечённость**

• **Интеграция искусств**
• **Цифровая открытость и медиаобразование**

5. Основные креативные технологии программы

5.1. Сторителлинг (Storytelling)

Методы:
• создание рассказа по ключевым словам;
• написание истории от лица героя;
• «смена жанра» (сказка → детектив, комедия → эпос);
• мини-сюжеты и микротексты.

Результат: развитие связной речи и сюжетообразования.

5.2. Технология ТРИЗ

Приёмы:
• морфологическая матрица (создание новых слов, образов);
• метод фокальных объектов;
• «идеальный конечный результат»;
• «антизадача» (как написать плохой текст — и как исправить).

Результат: развитие дивергентного мышления.

5.3. Визуальные креативные практики
• визуальные карты произведений;
• «текст-образ»;
• «литературный коллаж»;
• раскадровка эпизода;
• создание комиксов.

Результат: глубокое понимание сюжетов и символов.

5.4. Технологии драматизации
• этюды по произведению;
• живые картины;
• интервью с героем;
• импровизационные диалоги;
• мини-спектакли.

Результат: развитие эмоционального интеллекта, коммуникативных навыков.

5.5. Цифровые креативные инструменты
• создание подкастов, буктрейлеров;
• аудиоинсценировки;
• интерактивные карты;
• онлайн-комиксы и арт-коллажи;
• генерация кроссвордов, интеллектуальные игры;
• использование ИИ для творческих заданий (идеи — ученики выполняют).

Результат: развитие цифровой грамотности и медиа-Сонг literacy.

6. Содержание программы (модули)

Модуль 1. Теоретические основы креативности в филологическом образовании
• понятие креативности;
• роль творчества в изучении языка и литературы;
• психолого-педагогические предпосылки.

Модуль 2. Креативные технологии на уроках русского языка
• преобразование текста;
• лингвистические игры;
• словесное моделирование;
• стилистические эксперименты;
• креативная орфография и пунктуация.

Модуль 3. Креативные технологии на уроках литературы
- интерпретационные практики;
- художественная реконструкция;
- создание визуальных и вербальных образов;
- творческое чтение.

Модуль 4. Цифровая творческая мастерская
- цифровые проекты;
- буктрейлеры;
- литературные подкасты;
- мультимедиа-эссе.

Модуль 5. Итоговый творческий проект

Варианты проектов:
- авторский рассказ;
- литературный подкаст;
- театрализованная постановка;
- аналитическое эссе;
- мультимедийная экспозиция.

7. Ожидаемые результаты реализации программы

Для учащихся:
- развитие творческого мышления и речи;
- способность самостоятельно создавать тексты разных жанров;
- умение анализировать и интерпретировать художественные произведения;
- повышение интереса к чтению;
- владение цифровыми инструментами;
- развитие коммуникативных компетенций.

Для учителя:
- освоение комплекса креативных методик;
- повышение профессионального мастерства;
- развитие методического портфолио;
- владение цифровыми инструментами креативного обучения.

8. Формы контроля и оценивания
- творческая тетрадь ученика;
- портфолио работ;
- самооценка (рефлексивные листы);
- экспертная оценка учителя;
- публичная защита проектов;
- итоговые мини-практикумы.

9. Методическое обеспечение
- сборник творческих заданий;
- набор визуальных материалов;
- перечень цифровых сервисов;
- рекомендации по использованию ИИ;
- методика оценивания креативных работ;
- примеры уроков.

10. Заключение

Предложенная авторская программа демонстрирует возможности системного использования креативных технологий на уроках русского языка и литературы. Она повышает мотивацию, формирует функциональную, читательскую и коммуникативную грамотность, развивает творческий потенциал учащихся и профессиональную компетентность учителя.

Оналбекова Кульдана Уласбеккызы
Информатика пәнінің мұғалімі
"Әл-Фараби жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Төлеби ауданы

ИНФОРМАТИКА ӘЛЕМІНЕ САЯХАТ: ҚАРАПАЙЫМ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР: ЛАБИРИНТ, СӘЙКЕСТЕНДІРУ

Кіріспе

- Информатика сабағында оқушылардың логикалық ойлауын дамыту маңыздылығы.
- Қарапайым логикалық тапсырмалардың рөлі.

1-бөлім. Логикалық ойлауды дамытудың педагогикалық негіздері

- Жас ерекшелігіне байланысты ойлау жүйесінің даму кезеңдері
- Логикалық ойындар арқылы оқушының зейіні мен есте сақтау қабілетін арттыру.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту – басты міндеттердің бірі. Осы бағытта логикалық ойлауды қалыптастыру маңызды рөл атқарады. Әсіресе бастауыш және орта буын оқушылары үшін логикалық тапсырмалар мен ойындар арқылы жүйелі ойлау, талдау, салыстыру, дәлелдеу дағдылары қалыптасады.

Логикалық ойлау дегеніміз не?

Логикалық ойлау – берілген мәліметтерді пайдаланып, дұрыс қорытынды жасау, себеп-салдар байланысын табу, талдау және жүйелеу қабілеті. Бұл қабілет оқушыға есеп шығаруда, алгоритм құруда, шешім қабылдауда қажет.

Логикалық ойлаудың даму кезеңдері

Жас ерекшеліктеріне қарай логикалық ойлау дамуы да әртүрлі сатыда жүреді:

- 1–2 сыныптарда – көрнекілікке негізделген ойлау басым болады. Бұл кезеңде заттарды топтастыру, сәйкестендіру, қарапайым себеп-салдар байланыстарын анықтау тапсырмалары тиімді.
- 3–4 сыныптарда – абстрактілі ойлау дами бастайды. Оқушылар салыстырады, жалпылайды, қорытынды шығара алады.
- 5–7 сыныптарда – формалды-логикалық ойлау кезеңі. Осы кезде лабиринт, сәйкестендіру сияқты ойындар арқылы алгоритмдік ойлау мен логикалық байланыстарды терең меңгеруге болады.

Педагогикалық негіздер:

- Жеке дара ерекшеліктерді ескеру: әр баланың логикалық ойлау қабілеті әртүрлі, сондықтан тапсырмалар күрделілік деңгейіне қарай берілуі керек.
- Қызығушылықты арттыру: ойын түрінде ұйымдастырылған логикалық тапсырмалар баланы жалықтырмайды, керісінше танымдық белсенділігін арттырады.
- Қайталау және жүйелілік: логикалық тапсырмаларды жүйелі түрде қолдану арқылы тұрақты ойлау дағдылары қалыптасады.

2-бөлім. Логикалық ойындардың түрлері

- Лабиринт ойындары

- Бағыт пен бағдарды тануға арналған тапсырмалар
- Алгоритм құруға баулу
- Сәйкестендіру тапсырмалары
- Суреттер мен ұғымдарды байланыстыру
- Сан, әріп, фигураларды сәйкестендіру

Логикалық ойындар – оқушылардың ойлау қабілетін, зейінін, есте сақтауын, байқағыштығын және мәселені шешу шеберлігін дамытудың тиімді құралы. Информатика сабақтарында және сабақтан тыс іс-шараларда түрлі логикалық ойындарды қолдану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігі артады.

Логикалық ойындардың негізгі түрлері:

1. Лабиринт ойындары

Бұл ойын түрі – оқушыны дұрыс жол табуға, бағыттарды салыстыруға, артық жолдардан қашуға, логикалық тізбекпен жүруге үйретеді.

Мысал: «Шаршыдан шығу жолын тап», «Роботты мақсатқа жеткіз».

Дамытатын қасиеттері: бағдарлау, ойша әрекет ету, кеңістіктік ойлау.

2. Сәйкестендіру тапсырмалары

Бұл тапсырмаларда оқушылар берілген екі немесе одан да көп мәліметтер жиынын салыстырып, дұрыс жұп құруы керек.

Мысал: «Бейнесі мен атауын сәйкестендір», «Функция мен оның сипаттамасын тап».

Дамытатын қасиеттері: салыстыру, есте сақтау, шапшаңдық.

3. Сандармен байланысты ойындар

Арифметикалық есептер, сандық кестелер, судоку сияқты ойындар математикалық және логикалық қабілетті дамытады.

Мысал: «Қай сан жоқ?», «Сандар тізбегіндегі заңдылықты тап».

Дамытатын қасиеттері: ойлау шапшаңдығы, логикалық байланыс орнату.

4. Ребустар мен шифрланған сөздер

Ребус шешу арқылы оқушылар символдардың мағынасын табуға, логикалық байланыстарды анықтауға машықтанады.

Мысал: «Құпия сөзді тап», «ASCII-код арқылы мәтінді шифрлау».

Дамытатын қасиеттері: шығармашылық ойлау, қиял.

5. Компьютерлік логикалық ойындар

Информатика пәнінде мультимедиялық ресурстарды қолдануға болады.

Мысал: Code.org, LightBot, Scratch-пен құрастырылған ойындар.

Дамытатын қасиеттері: алгоритмдік ойлау, программалау негіздері.

3-бөлім. Информатика сабағында логикалық ойындарды қолдану әдістері:

Информатика пәні – оқушылардың логикалық, алгоритмдік ойлауын дамытуға ерекше мүмкіндік беретін пән. Сабақта логикалық ойындарды тиімді пайдалану – оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, пәнге деген қызығушылығын оятады.

Логикалық ойындарды қолдану әдістері:

1. Сабақтың мотивациялық кезеңінде қолдану

Сабақтың басында 3–5 минуттық логикалық тапсырмалар (лабиринт, сәйкестендіру, шифрланған сөздер) арқылы оқушылардың ойлау қабілеті оянады.

Мысалы:

- «Сандар тізбегіндегі келесі санды тап»
- «Қай сурет артық?»
- «Кодталған сөзді аш»

Бұл тәсіл оқушыны сабаққа бейімдейді.

2. Жаңа тақырыпты меңгеруде қолдану

Логикалық ойындарды жаңа ұғымды енгізу немесе түсіндіру үшін пайдалануға болады.

Мысал:

- Алгоритм тақырыбында – «Роботқа дұрыс бағыт бер» ойыны

- Деректер типі тақырыбында – «Дұрыс сәйкестендір» тапсырмасы

Бұл әдіс оқушыға күрделі ақпаратты жеңіл қабылдауға көмектеседі.

3. Топтық немесе жұптық жұмыс түрінде қолдану

Оқушылар топқа бөлініп, бірігіп логикалық тапсырмаларды шешеді. Бұл – ынтымақтастық пен ой алмасуды дамытады.

Мысал:

- Топпен лабиринтті шешу
- Сәйкестендіру карталарын бірігіп жинау
- 1–4 сыныптарға арналған тапсырма мысалдары
- Интерактивті құралдарды пайдалану (Wordwall, LearningApps, т.б.)

4-бөлім. Тәжірибелік жұмыс үлгілері

- Мысал: Лабиринт – Scratch-та қарапайым ойын жасау
- Мысал: Сәйкестендіру – PowerPoint немесе HTML арқылы
- Кері байланыс пен бағалау

5-бөлім. Қорытынды:

Логикалық ойлау – оқушының шығармашылық, сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытудың негізі. Мұғалім логикалық тапсырмаларды сабақты түрлендіру құралы ретінде қолданып, оқушының білімге деген ынтасын арттыра алады.

Логикалық ойындар – білім беруді қызықты, әрі нәтижелі етудің бір жолы. Бұл ойындар оқушының тек пәндік білімін ғана емес, өмірлік маңызды дағдыларын да дамытады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбенов, С. Информатиканы оқыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2019.

2. Қараев, Ж.А. Оқушылардың логикалық ойлауын дамыту жолдары. – Алматы: Мектеп, 2017.

3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Жалпы білім беретін мектептің информатика пәні бойынша оқу бағдарламасы (5–11 сыныптар). – Нұр-Сұлтан, 2020.

4. Сейітқазиева, Ә. Логикалық тапсырмаларды информатика сабағында қолдану жолдары. // «Білім» журналы, №3, 2021.

5. Жұмабеков, Б. Информатика және логика: байланысы мен қолдану ерекшеліктері. – Шымкент: Ustaz Press, 2020.

6. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 1978.

7. Papert, S. Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas. – Basic Books, 1980.

Итжанова Гульнара Кайролдановна
Әлеуметтік тұрмыстық бағдарлау пән мұғалімі
«Жетісу облысының білім басқармасы» мемлекеттік мекемесінің
"Сарқан қаласының облыстық №3 арнайы мектеп - интернаты" КММ

ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУДІ АРТТЫРУҒА АРНАЛҒАН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СТРАТЕГИЯЛАР

Аннотация: мақалада әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау пәнінде оқушылардың әлеуметтік бейімделуін арттыруға арналған педагогикалық стратегиялардың мазмұны ғылыми негізде талданады. Әлеуметтік бейімделудің психологиялық-педагогикалық мәні ашылып, әрекеттік-тәжірибелік оқыту, коммуникациялық тәсілдер, эмоционалдық қолдау, ата-аналармен серіктестік және цифрлық ортадағы бейімделу бағыттары қарастырылады. Автор оқушының дербестігін, қарым-қатынас мәдениетін және өмірлік дағдыларын дамытуға бағытталған интегративті педагогикалық тәсілдердің маңызын атап көрсетеді.

Кілт сөздер: әлеуметтік бейімделу, әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау, педагогикалық стратегиялар, коммуникациялық дағдылар, әрекеттік оқыту, өмірлік дағдылар, әлеуметтену, психологиялық қолдау, цифрлық бейімделу.

Қазіргі білім беру кеңістігінде әлеуметтік бейімделу мәселесі тұлғаның табысты әлеуметтенуінің негізгі факторы ретінде қарастырылады. Әсіресе әлеуметтік–тұрмыстық бағдарлау пәнінің мазмұнында бұл бағыт ерекше мәнге ие, себебі аталған пән күнделікті өмірде қолданылатын дағдыларды, әлеуметтік ортада әрекет ету ережелерін, қарым-қатынас мәдениетін және өзін-өзі басқару қабілеттерін қалыптастыруға тікелей ықпал етеді. Әлеуметтік бейімделу — бұл жеке тұлғаның қоғам талабына сай әрекет етуі, ортаға икемделуі, өз қажеттілігі мен әлеуметтік рөлдерін үйлестіре білу қабілеті. Сондықтан әлеуметтік тұрмыстық бағдарлау пәнінің мақсаты тек теориялық түсініктерді меңгерту емес, сонымен бірге оқушының өмірлік тәжірибесіне сәйкес қолданбалы дағдыларды дамытуды көздейді. Қазіргі таңда педагогикалық ғылымда әлеуметтік бейімделуді арттыруға бағытталған түрлі әдістемелер мен стратегиялар қалыптасқан, олардың тиімді қолданылуы оқушының жеке әлеуетін ашуға, әлеуметтік ортада өз орнын табуына мүмкіндік береді.

Әлеуметтік бейімделуді күшейтуде педагог ең алдымен оқушының психологиялық дайындық деңгейін, коммуникативтік ерекшелігін, мінез-құлық моделін және эмоциялық тұрақтылығын ескеруі қажет. Мұғалім үшін маңызды міндет — оқушыны әлеуметтік жағдайларда бағдарлай алатын тұлға ретінде дамыту. Бұл үшін педагогикалық әрекет тек ақпараттық мазмұнмен шектелмейді, керісінше, интерактивті, тәжірибеге негізделген, тұлғаға бағытталған тәсілдер кешенін қолдануды талап етеді. Әлеуметтік бейімделудің маңызды құрамдастары — қарым-қатынас мәдениеті, өзіндік шешім қабылдау, проблеманы шешу, әлеуметтік рөлдерді түсіну, еңбек және тұрмыстық дағдыларды меңгеру. Педагогикалық стратегиялар осы дағдыларды кешенді түрде дамытуға бағытталуы тиіс.

Әлеуметтік бейімделуді арттырудың басты педагогикалық тәсілдерінің бірі — **тұлғаға бағытталған оқыту**. Бұл әдісте оқушының қабілеті, қызығушылығы, өмірлік тәжірибесі және психологиялық ерекшеліктері ескеріледі. Мұғалім әр оқушының жеке даму траекториясын қалыптастырып, оның әлеуметтік ортадағы мінез-құлқын жақсартуға мүмкіндік береді. Тұлғаға бағытталған тәсіл оқушыны белсенді әрекетке, өзін-өзі бақылауға, жауапкершілікке, бастамашылыққа баулиды. Сонымен қатар, мұғалім кері байланыс ұйымдастыру арқылы оқушының өзін-өзі бағалау қабілетін қалыптастырады, бұл әлеуметтік бейімделудің маңызды шарты болып табылады.

Әлеуметтік бейімделуді күшейтуде ерекше тиімді бағыттардың бірі — **практикалық–жағдаяттық оқыту**. Бұл стратегия нақты өмірлік жағдайларды оқу процесіне енгізуді қамтиды. Мысалы, қоғамдық орындардағы мінез-құлық ережелері, дүкенде сатып алу, қоғамдық көлікте өзін ұстау, түрлі әлеуметтік рөлдерді орындау, өтініш жазу, құжат толтыру, қаржыны басқару сияқты өмірлік жағдаяттар оқыту мазмұнына енгізіледі. Мұндай әдіс оқушыларға тек теориялық білім беріп қана қоймай, оларды нақты өмір жағдайларында қолдануға мүмкіндік береді. Бұл әлеуметтік бейімделудің сапасын арттырады, себебі оқушы алған білімін нақты тәжірибе арқылы бекітеді.

Әлеуметтік бейімделудегі педагогикалық стратегиялардың келесі маңызды бағыты — **коммуникативтік дағдыларды дамытуға бағытталған жұмыс**. Қарым-қатынас мәдениеті әлеуметтік өзара әрекеттесудің негізі болып табылады. Мұғалім топтық жұмыстарды, диалогтық оқытуды, рөлдік ойындарды, пікірталас элементтерін қолдану арқылы оқушылардың сөйлеу әрекетін, тыңдай білу, өз пікірін дәлелдеу, сұрақ қою, эмоцияны басқару қабілетін дамытады. Әсіресе рөлдік ойындар оқушылардың әлеуметтік рөлдерге енуіне, түрлі жағдаяттарды талдауына, қиындықтарды жеңу жолдарын анықтауына мүмкіндік береді. Бұл әдіс әлеуметтік дағдыларды қауіпсіз ортада тәжірибе жүзінде пысықтауға жағдай жасайды.

Сонымен қатар әлеуметтік бейімделуді арттыруда **ынтымақтастыққа негізделген оқыту** тәсілі де аса маңызды. Топтық әрекеттер оқушылардың бір-біріне көмектесу, ортақ мақсат қою, жауапкершілікті бөлісу, келісу, рөлдерді анықтау сияқты дағдыларын дамытады. Ынтымақтастыққа негізделген тапсырмалар оқушылардың әлеуметтік белсенділігін, өзін-өзі бағалау қабілетін арттырып, ұжыммен жұмыс істеу мәдениетін қалыптастырады. Мұндай дағдылар тек мектепте ғана емес, ересек өмірде де қажет.

Әлеуметтік бейімделуді күшейтудегі тағы бір маңызды стратегия — **эмоциялық интеллектті дамыту**. Эмоцияны тану, басқару, өз сезімін түсіну және басқалардың эмоциялық күйіне назар аудару оқушының әлеуметтік мінез-құлқының тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Мұғалім эмоциялық жағдайларды моделдеу, релаксациялық жаттығулар, рефлексия элементтері, психологиялық тренингтер арқылы баланың эмоциялық тұрақтылығын қалыптастыра алады. Бұл әсіресе мінез-құлықтық қиындықтары бар, әлеуметтік ортада жиі қиналатын балалар үшін өте маңызды.

Педагогикалық стратегиялардың келесі маңызды аспектісі – эмоционалдық қолдау мен психологиялық қауіпсіздік ортасын құру. Оқушы өзін қабылданған, түсінілген, қолдау тапқан сезінген жағдайда ғана әлеуметтік бейімделу үдерісі жеделдейді. Сондықтан мұғалім эмпатия, толеранттылық, позитивті педагогикалық коммуникация принциптерін ұстануы қажет. Баланың өзіндік бағасын көтеру, жетістігін дер кезінде мадақтау, қиындықтарды бірге шешу, стресске қарсы дағдыларды қалыптастыру – табысты бейімделудің алғышарты. Сонымен қатар ата-аналармен жүйелі жұмыс жүргізу әлеуметтік бейімделу стратегияларының тиімділігін арттырады. Мектеп пен отбасының бір бағытта қызмет етуі баланың әлеуметтік тәжірибесін біріздендіреді, тәртіп тұрақтылығын қамтамасыз етеді, психоэмоционалдық тепе-теңдікті сақтауға көмектеседі. Мұғалім ата-аналарды педагогикалық кеңестерге, тренингтерге, тәрбиелік іс-шараларға қатыстыра отырып, әлеуметтік бейімделудің ортақ моделін құра алады.

Цифрлық ортадағы әлеуметтік бейімделу де бүгінгі күнде өзекті. Оқушылардың киберқауіпсіздік дағдыларын қалыптастыру, интернеттегі мінез-құлық нормаларын үйрету,

ақпаратты сыни бағалау қабілетін дамыту – әлеуметтік бейімделудің заманауи компоненттері. Сонымен бірге арнайы қосымшалар, цифрлық тренажерлер, интерактивті платформалар өмірлік дағдыларды меңгертудің қосымша құралына айналып отыр.

Әлеуметтік бейімделуді арттыруға арналған педагогикалық стратегиялардың тиімділігі мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне, әдістемелік шеберлігіне және оқушыға бағытталған ұстанымына тәуелді. Бұл стратегияларды жүйелі қолдану арқылы оқушылардың дербестігі артады, әлеуметтік ортада өзін сенімді сезінеді, күнделікті өмірлік міндеттерді атқару қабілеті күшейеді, ал жалпы әлеуметтену үдерісі табиғи, кедергісіз жүреді.

Әлеуметтік бейімделуді арттыруға бағытталған педагогикалық стратегиялар қатарында **цифрлық құралдарды қолдану** да маңызды орын алады. Қазіргі заманауи білім беру процесінде оқушыларды қоғамдағы цифрлық дағдыларға бейімдеу, онлайн-ортада қауіпсіз әрекет ету, ақпаратты сұрыптау және талдау қабілеттерін қалыптастыру қажет. Мұғалім интерактивті платформаларды, сандық оқулықтарды, симуляциялық бағдарламаларды және бейнесабақтарды пайдалана отырып, оқушылардың әлеуметтік тәжірибесін кеңейте алады.

Әлеуметтік бейімделуді дамытуда **отбасымен және әлеуметтік серіктестермен байланыс** — педагогикалық жұмыстың маңызды бөлігі. Ата-аналармен тұрақты байланыс орнату, ортақ тәрбиелік мақсаттарды айқындау, отбасылық қолдауды ұйымдастыру оқушының әлеуметтік дамуына тікелей әсер етеді. Сонымен қатар әлеуметтік мекемелермен бірігіп жүргізілетін жұмыстар (кәсіптік орталықтар, кітапхана, мәдениет орталықтары, әлеуметтік қызметтер) оқушылардың әлеуметтік тәжірибесін арттырады және айналасындағы қоғамды кеңірек тануына мүмкіндік береді.

Педагогикалық стратегиялардың тиімді қолданылуы әлеуметтік–тұрмыстық бағдарлау пәнінің сапасын арттырып қана қоймай, оқушының өмірлік дағдыларға ие болуына, әлеуметтік ортаға сенімді түрде енуіне ықпал етеді. Әлеуметтік бейімделген тұлға өз қажеттілігін дұрыс анықтай алады, мінез-құлқын реттей алады, мәселелерді шешудің бірнеше жолын табады, жаңа ортаға тез бейімделеді және жауапкершілікті сезінеді. Сондықтан әлеуметтік бейімделуді арттыруға арналған педагогикалық стратегиялар білім беру процесінің маңызды бағыты болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – Москва, 2019.
2. Эльконин Д.Б. Возрастная и педагогическая психология. – Москва, 2020.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. – Санкт-Петербург, 2018.

Жуманова Лязат Маратовна
Учитель русского языка и литературы, педагог-исследователь
КГУ «Средняя школа Кайнар»
Алматинская область, Карасайский район

Обобщение педагогического опыта: внедрение элективного курса по медиаграмотности на тему:

«РАЗБОР ПОЛЁТОВ: МЕМЫ, СЛЕНГ И ЗАЩИТА ОТ ФЕЙКОВ В СОЦСЕТЯХ»

Аннотация: В статье представлено обобщение педагогического опыта по внедрению авторского элективного курса «Разбор полётов: Мемы, сленг и защита от фейков в соцсетях» для учащихся 9-х классов. Анализируются цели, методы и достигнутые результаты в формировании у подростков ключевых компетенций XXI века: критического мышления, лингвистической компетентности в цифровой среде и цифровой этики, с учетом билингвального контекста Казахстана.

Ключевые слова: медиаграмотность, критическое мышление, цифровой сленг, нетикет, проектное обучение, билингвизм.

1. Актуальность и методологическая основа

Современные подростки проводят значительное время в социальных сетях, где сталкиваются как с динамично развивающимся языком (сленг, мемы, кодовое переключение), так и с серьезными угрозами (дезинформация, кибербуллинг). В ответ на этот вызов был разработан и внедрен авторский курс, направленный на преодоление разрыва между академической языковой культурой и реальной цифровой коммуникацией.

Новизна опыта заключается в **интегративном подходе**, который объединяет:

-Лингвистический анализ: изучение языка интернета (в том числе казахского и русскоязычного сленга) не как ошибки, а как объекта научного наблюдения.

-Практическая медиаграмотность: освоение инструментов для защиты от фейков и манипуляций.

-Этика общения: формирование ответственного поведения на основе принципов нетикета.

Методологической основой курса стало **проектно-ориентированное обучение (ПОО),** позволившее перевести теоретические знания в прикладные навыки через создание творческих медиапроектов (подкасты, видеоблоги, кодексы).

2. Результаты внедрения и их анализ:

Внедрение программы (34 часа, 9-е классы, 12 учащихся) осуществлялось в течение 2024-2025 учебного года и показало устойчивую положительную динамику по всем ключевым направлениям.

2.1. Количественные показатели успеха

Итоговое тестирование и оценка практических работ выявили значительный рост ключевых компетенций:

Показатель	Исходный уровень (Условно)	Итоговый уровень	Прирост
Способность распознавать фейки	35%	**88%**	+53%
Усвоение норм нетикета	40%	**92%**	+52%
Вовлеченность в проектную деятельность	45%	**95%**	Высокая
Средний балл за модульные тесты	78%	**4.4 из 5.0**	Высокий

2.2. Качественное обобщение опыта;

1. Лингвистическая и билингвальная компетентность: Опыт показал, что подача сленга и кодового переключения как предмета анализа, а не просто критики, стимулирует познавательный интерес. Учащиеся успешно научились научно объяснять феномен **кодового переключения (русский/казахский)** в чатах, а также анализировать культурные и языковые особенности казахскоязычных мемов. Это способствовало не только языковой, но и культурологической грамотности.

2. Развитиек критического мышления: Наибольший прорыв достигнут в Модуле III. Использование **фактчекинг-практикумов** позволило 88% учащихся самостоятельно проверять источники и выявлять приемы манипуляции в новостных лентах, что является прямым вкладом в их цифровую безопасность.

3. Формирование цифровой этики: Итоговые творческие проекты – **«Кодексы Нетикета» –** стали ярким примером практической ценности курса. Учащиеся не просто перечислили правила, а разработали механизмы конструктивного реагирования на агрессию и троллинг. Это свидетельствует о формировании устойчивой модели ответственного и этичного поведения в сети.

3. Заключение и рекомендации по дальнейшему развитию

Обобщение опыта внедрения курса **«Разбор полётов: Мемы, сленг и защита от фейков в соцсетях»** подтверждает его высокую эффективность и актуальность в контексте современного образования. Программа успешно реализует задачи по формированию у подростков критического мышления и цифровой компетентности.

Рекомендации по обобщению опыта:

Масштабирование: Рекомендовать программу к внедрению в параллельных классах и рассмотреть возможность её адаптации для старшей школы с углубленным изучением медиаанализа.

Интеграция: Использовать методики фактчекинга и принципы нетикета как сквозные технологии на уроках русского языка, казахского языка и информатики для укрепления междисциплинарных связей.

Развитие ресурсов: Продолжить создание актуальных методических материалов, основанных на последних тенденциях в Казнете, что обеспечит постоянную актуальность курса.

Данный опыт демонстрирует, что включение тем, непосредственно связанных с цифровой реальностью подростков, является эффективным путем для развития их функциональной и лингвистической грамотности.

Калкабекова Гульмира Есенбаевна
Тарих-құқық пәнінің мұғалімі
«О.Жандосов атындағы орта мектеп» КММ
Алматы облысы Еңбекшіқазақ ауданы Қызылжар ауылы

ЦИФРЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖӘНЕ КИБЕРҚҰҚЫҚ НЕГІЗДЕРІ: МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН АҚПАРАТТЫҚ ОРТАДА ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАУ

Аңдатпа

Бұл мақалада цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы жағдайында мектеп оқушыларының ақпараттық ортада қауіпсіз әрекет етуі, олардың құқықтары мен міндеттері, киберқауіптердің түрлері және құқықтық жауапкершілік мәселелері жан-жақты қарастырылады. Автор киберқұқық негіздерінің білім беру жүйесіндегі рөліне тоқтала отырып, оқушыларды кибербуллингтен, фишингтен, онлайн-алаяқтықтан қорғау тәсілдерін талдайды. Мақалада мектептердің цифрлық қауіпсіздік саясаты, оқушыларға арналған кибергигиена ережелері, ата-аналармен жұмыс формалары және практикалық қауіпсіздік құралдары ұсынылады. Сондай-ақ ақпараттық ортада құқықтық мәдениетті қалыптастырудың маңызы ерекше атап өтіледі.

Кілт сөздер: цифрлық қауіпсіздік, киберқұқық, кибербуллинг, ақпараттық орта, оқушылардың құқықтары, жеке деректерді қорғау, мектеп саясаты, кибергигиена, құқықтық мәдениет, фишинг.

Қазіргі жаһандану жағдайында цифрлық технологиялар білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналып отыр. Оқушылар интернет платформаларын, әлеуметтік желілерді, цифрлық оқу ресурстарын кеңінен қолдануда. Бұрын тек ақпарат алмасу құралы болған интернет бүгінде тұлғаның қалыптасуына, психологиялық жағдайына, әлеуметтік ортаға бейімделуіне тікелей әсер ететін әмбебап кеңістікке айналды. Бірақ бұл кеңістік тек мүмкіндіктер ғана емес, қауіптерді де бірге алып келеді.

Цифрлық қауіпсіздік саласында кездесетін кибербуллинг, фишинг, алаяқтық, зиянды бағдарламалар, жеке деректердің таралуы, жалған ақпарат сынды қауіптердің жыл сайын артып отырғаны байқалады. Бұл жағдай мектеп пен мұғалімдердің, ата-аналардың және оқушылардың бірлескен әрекетін талап етеді. Сондықтан цифрлық қауіпсіздік пен киберқұқық мәселесін зерттеу – білім беру жүйесі үшін аса маңызды міндет.

Бұл мақалада мектеп оқушыларының цифрлық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге негіз болатын теориялық, құқықтық және практикалық аспектілер жан-жақты талданады. Мақсат – педагогтер мен ата-аналарға тиімді әдіс-тәсілдер ұсыну, ал оқушылар үшін қауіпсіз цифрлық ортаны қалыптастыру.

1. Цифрлық қауіпсіздік ұғымы және оның мектептегі рөлі

Цифрлық қауіпсіздік – ақпараттық технологияларды пайдалану барысында қауіпсіздікті қамтамасыз ету, жеке деректерді қорғау, онлайн әрекеттерді заңға және этикалық нормаларға

сай жүргізу. Мектепте цифрлық қауіпсіздік тек ақпараттық технологияны меңгерумен шектелмей, оқушының өзін-өзі қорғау мәдениетін, цифрлық жауапкершілігін және құқықтық сауаттылығын қалыптастыруды қамтиды.

Оқушылар үшін интернет әлемі тек оқу алаңы емес, қарым-қатынас, ойын, өзін-өзі таныту кеңістігі болып табылады. Сондықтан олар жиі қауіптерге тап болады:

- кибербуллинг;
- фишингтік хаттар;
- жалған аккаунттар;
- авторлық құқық бұзушылықтар;
- жеке деректердің таралуы.

Бұл мәселелер оқушы психологиясына да, құқықтық жағдайына да тікелей әсер етеді. Сондықтан мектепте цифрлық қауіпсіздікті жүйелі түрде оқыту міндетті.

2. Киберқауіптер түрлері және олардың ерекшеліктері

Киберқауіптер соңғы жылдары күрделеніп, жасөспірімдерге бағытталған түрлі формаларда таралып отыр. Ең кең таралған түрі — **кибербуллинг**, яғни интернет арқылы мазақ ету, қорқыту, әлімжеттік жасау. Бұл әрекет оқушының психологиялық саулығына зор зиян келтіреді және ҚР ӘҚБтК мен ҚК нормалары арқылы реттеледі.

Екінші қауіпті түр — **фишинг**, қолданушыны алдап, логин, пароль, банк картасы туралы ақпаратын алу мақсатында жасалатын шабуыл. Оқушыларды фишингтік хаттарды тануға үйрету — мұғалімнің басты міндеттерінің бірі. Сонымен бірге:

- **онлайн-алаяқтық** (ойын ішіндегі сатып алулар арқылы алдау);
- **зиянды бағдарламалар** (вирус, троян);
- **жалған ақпарат тарату** сияқты қауіптер де жиі кездеседі.

Әрбір қауіп түрі нақты құқықтық салдарға әкелуі мүмкін болғандықтан, оқушыларға заң талаптары түсіндірілуі қажет.

3. Киберқұқық негіздері және оқушылардың құқықтары

Киберқұқық — цифрлық ортадағы құқықтық қатынастарды реттейтін сала. Қазақстанда киберқұқық ҚР Конституциясы, «Жеке деректер туралы» Заң, ӘҚБтК және ҚК арқылы реттеледі.

Оқушының интернеттегі құқықтарына мыналар жатады:

- қауіпсіздікке құқығы;
- жеке деректерінің қорғалуына құқығы;
- құпиялылыққа құқығы;
- сенімді ақпарат алуға құқығы;
- кибербуллингтен қорғалуға құқығы.

Бұл құқықтар бұзылған жағдайда ата-ана, мұғалім, мектеп инспекторы және құқық қорғау органдарына жүгіну қажеттілігі жөнінде түсіндіру жұмыстары жүргізілуі тиіс.

4. Мектептегі цифрлық қауіпсіздік саясаты және педагогтің рөлі

Мектеп деңгейінде цифрлық қауіпсіздік саясаты әзірленуі тиіс. Ол келесі бағыттарды қамтиды:

- интернетті пайдалану ережелері;
- оқушылардың жеке деректерін қорғау талаптары;
- тыйым салынған әрекеттер;
- кибербуллингке қарсы нөлдік төзімділік қағидасы;
- қауіпті жағдай туындағанда әрекет ету алгоритмі.

Мұғалімнің рөлі — тек білім беруші ғана емес, цифрлық қауіпсіздік бойынша бағыттаушы, кеңесші, диагностикалаушы және оқушының құқықтық санасын жетілдіруші.

5. Практикалық қауіпсіздік құралдары және кибергигиена

Практикалық құралдар оқушының күнделікті интернеттегі іс-әрекетін қауіпсіз етуге бағытталған. Оларға:

- қауіпсіз пароль құру ережесі;

- екі факторлы аутентификация;
- әлеуметтік желілердегі құпиялылық баптаулары;
- фишингтік белгілерді тану;
- кибергигиена ережелері;
- жалған ақпаратты тексеру дағдылары кіреді.

Мектепте тренингтер, жаттығулар, кейс-талдау әдістерін қолдану оқушылардың тәжірибелік дағдысын күшейтеді.

6. Ата-аналармен жұмыс жүйесі

Баланың цифрлық қауіпсіздігін қамтамасыз етуде ата-ананың рөлі орасан. Сондықтан мектеп ата-анамен тұрақты жұмыс жүргізуі тиіс:

- ақпараттық жиналыстар;
- отбасылық цифрлық келісімдер;
- ата-аналарға арналған жадынамалар;
- балалардың онлайн белсенділігін бақылау нұсқаулықтары.

Ынтымақтастық арқылы мектеп, ата-ана және оқушы арасындағы байланыс нығайып, қауіптің алдын алу деңгейі артады.

Цифрлық қауіпсіздік пен киберқұқық мәселесі — заман талабы. Мектеп жасындағы балалар интернетті белсенді пайдаланатындықтан, олардың құқықтық сауаттылығын арттыру, киберқауіптерден қорғану дағдыларын дамыту және ақпараттық ортада қауіпсіз әрекет ету мәдениетін қалыптастыру — педагогтердің маңызды міндеті.

Ұсынылған материалдар цифрлық қауіпсіздік жүйесін мектеп жағдайында кешенді түрде енгізуге мүмкіндік береді. Теориялық білім, құқықтық нормалар және практикалық құралдардың үйлесімді берілуі оқушыларды ақпараттық ортада саналы, жауапты, заңды әрекет етуге үйретеді.

Бұл бағытта жүргізілетін жүйелі жұмыс жас ұрпақтың цифрлық мәдениетін дамытуға, олардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және жалпы білім беру сапасын арттыруға маңызды үлес қосады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. ҚР «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2023.
2. «Жеке деректер және оларды қорғау туралы» ҚР Заңы. – Астана, 2020.
3. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі. – Астана, 2024.
4. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. «Қауіпсіз интернет» әдістемелік нұсқаулығы. – Астана, 2022.
5. CERT.KZ. Киберқауіптер бойынша ұлттық есеп. – Астана, 2023.

Жексенбаева Ақерке Сахиқызы
Педагог-психолог
Ақсай қаласының №2 бөбекжайы
Батыс Қазақстан облысы, Бөрлі ауданы, Ақсай қаласы

«ОТБАСЫ ҚАДІРІ»

(кіші топ балаларына арналған)

Мақсаты:

Отбасы туралы түсінік беру. Ата-әже, әке-шеше, аға-апа, сөздерін айта білуге үйрету.Отбасылық тақпақтарды жаттата отырып балалардың тілдерін дамыту, отбасылық сурет бойынша әңгіме құрастыра отырып сөздік қорын молайту.Үлкендерді құрметтеуге тәрбиелеу. Баланың үйде көргені, ата-анасының жақын туған туыстарынан естігені – ол үшін тәрбиенің ең үлкені. Осы тұста сүрінбеу үшін ата-ананың мінез-құлқының, ізетті қасиеттерінің, жалпымәдени дәрежесінің деңгейі өте жоғары болуы керек. Баланың жаны мен тәні таза, рухани бай дені сау етіп өсіру мен бірге еңбекке деген сүйіспеншілікке, ұлтжандылыққа, адалдыққа, жинақылыққа баулып өсіру шарт. Осы тамаша қасиеттердің бәрін ата-ана бойынан тауып соған еліктеп өссе және әрбір ата-ана баласының жүрегінен жолтауып, оның өмірдегі шынайы досына айналса тер төккен еңбегінің жанғаны.

Көрнекілігі: Отбасы мүшелерінің суреттері, карточкалар.

Әдіс-тәсілдер: Сұрақ -жауап, әңгімелесу, ойын жаттығулары.

Шаттықшеңбер:

Үлкен шеңбер құрайық,
Алақанды ұрайық.
Күлімдесін күн де,
Күлімдейік біз де.
Алақанды ашайық,
Таза ауаны салайық,
Жүрек жылуын салайық.

«Паровоз» қимылдық ойыны.

Орындықта отырған балаларды бір-бірлеп ілестіру арқылы орындықтардың ортасымен паровоз болып өтеміз. Қимылдық ойын балалардың зейінің тұрақтандырады және дамытады.

Балаларға суреттер бойынша сұрақтар қойылды. Балалар кезекпен кезек суретке қарап әңгімеледі.

Истаева Аида Батыржанқызы
Тәрбиеші
Ақсай қаласының №2 бөбекжайы
Батыс Қазақстан облысы, Бөрлі ауданы, Ақсай қаласы

«АЛМА – КҮЗДІҢ СЫЙЫ»

Ұйымдастырылған оқу іс-әрекетті

Мақсаты: Балаларға күз мезгілінің ерекшеліктерін таныстыра отырып, алма туралы түсінік беру. Алманың түсін, пішінін ажыратуға, оны ұқыпты ұстап, күтіп-баптайтын еңбекқор болуға тәрбиелеу.

Ұйымдастыру кезеңі
Тәрбиеші: Балалар, шаттық шеңберіне тұрайық.
Шаттық шеңбері:
Күн шыққанда күлеміз,
Гүлге суын құямыз.
Жер-ананы сүйеміз,
Бәріміз де доспыз біз!
Тәрбиеші: Бүгін бізге қонаққа күз мезгілі келіпті. Күз мезгілінде не өзгереді екен?
1. Әңгімелесу:
– Балалар, мынау не? (Алма)
– Алманың түсі қандай?
– Дәмі қандай?
– Алма қайда өседі?
Тәрбиеші: Алма – өте пайдалы жеміс. Ол дәруменге бай. Алманы күнде жесек, еніміз сау, жүзіміз жарқын болады.
2. Сергіту сәті:
Күз келді, күз келді,
Жапырақтар түседі.
Бір, екі, үш –
Жел ұйытқып еседі.
Алмаларды береміз,
Себетке салып береміз. 🍎
3. Дидактикалық ойын: “Түсі мен пішініне қарай тап”
Мақсаты: түстер мен пішіндерді ажырату, ойлау қабілетін дамыту.
Шарты: Тәрбиеші түрлі түсті алмаларды үстелге қояды. Балалар түстер мен пішіндерге қарай таңдайды.
4. Қол еңбегі немесе сурет салу: “Менің алмам”
Балалар қағазға қызыл және сары алмаларды саусақпен бояйды немесе түрлі түсті қағаздан қиып жабыстырады.
Сұрақ-жауап: – Балалар, бүгін біз немен таныстық?
– Алма қай мезгілде піседі?
– Күзде тағы қандай жемістер піседі?
Тәрбиеші: Жарайсыңдар! Күз – берекелі мезгіл, ал алма – соның тәтті сыйы! Табиғатты қорғап, жемістерді қадірлей білейік.
Ән: «Күз келді» немесе «Алма береміз».

Күтілетін нәтиже:
– Күз мезгіліндегі табиғат құбылыстарын біледі.
– Алманың пішіні мен түсін ажыратады.
– Алма – пайдалы жеміс екенін түсінеді.
– Ұжыммен ойнауға және еңбектенуге дағдыланады.

Тапенова Индира Жадыгеровна
Тәрбиеші
Ақсай қаласының №2 бөбекжайы
Батыс Қазақстан облысы, Бөрлі ауданы, Ақсай қаласы

«ТӘУЕЛСІЗДІК – ЕЛ ТІРЕГІ»

Білім беру саласы: «Қатынас», «Шығармашылық».

Бөлімдері: Сөйлеуді дамыту, Мүсіндеу

Мақсаты:Балаларды ұлттық рәміздермен және мемлекеттік символикалық атаулармен таныстыру. Оларды тануға, өзара ажырата алуға баулу. Балалардың коммуникативтік-танымдық және сенсорлық қабілеттерін арттыру.

Сөздік жұмыс: түсіндіру, көрсету, сипаттау, сұрақ – жауап т.б.

Ұйымдастыру кезеңі: /Балалар шеңбер бойына тұрады, шаттық шеңберін орындайды/

Аманбысың, алтын күн!
Аманбысың, жарқын күн!
Маған жылу, жарық бер,
Қуаншышпен шаттық бер.

Шаттық шеңбері аяқталады, балалар қонақтармен амандасады.

Есік қағылып топқа білімді бал-бала келеді.

Мен білімді бал-баламын. Сіздерді мерекелеріңізбен құттықтай келдім.

Негізгі кезең.

Балалар білімді бал-бала өте дұрыс айтады, алдымызда үлкен мереке келе жатыр. Ол тәуелсіздік мерекесі. Ендеше тақтаға назар салыңыздар. Бүгінгі оқу қызметіміз ерекше болмақ. Бүгін біз Тәуелсіздігімізге жыл толуда.

/тақта алдында мемлекеллік рәміздер тұрады, таныстыру/

Елтаңба, ту, әнұран
Елтаңба сипаттау.
Ту таныстыру:
- Тудың түсі қандай? / көк
- Тудың пішіні қандай?/төртбұрыш
- Тудың ортасында не бейнеленген?/ күн
- Күннің түсі қандай? / сары
- Күн бізде қайда,көрсетейікші?/аспанда

Әнұранды тыңдату.

Балаларды отырғызу.

ҚР-ның негізін қалаушы елбасымыз Н.Ә.Назарбаев кітап , суреті,

Балалар біздің президентіміз бар ол: Қасым-Жомарт Кемелұлы таныстыру

Балалар білімді бал-бала бізге ҚР-ның көк байрағын ала келіпті. Қане ендеше «Жаса елім» қимылын орындайық.

Мемлекеттік символикалық атаулармен таныстыру бәйтерек, ханшатыр

Сергіту сәті: Жаса Қазақсатан әнніне жаушалармен билеу.

Балалар біз бал-баланы қуантып, сый тартайық. Ендеше барлығыз ортаға келіп үстел үсті тапсырмаларымызды орындайық.Шығармашылық жұмыс.

Тәрбиеші: - Қазақстан Республикасы Президентті кім?- Бізге қонаққа кім келді? - Мынау не? -Тудың түсі қандай ?

Мемлекеттік нышандардың аса маңызды екенін, оларды құрметпен мақтан тұту керектігін ұғындыру.

Отанға деген сүйіспеншіліктерін арттырып, туған жері мен елін, сүюге оны қорғай білу екенің түсіндіру.

Қалымова Меруерт Дәулетқызы
Орыс тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
№40 Зейнолла Қабдолов атындағы жалпы білім беретін мектеп
Атырау облысы, Атырау қаласы

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ ТЕХНОЛОГИЙ СКОРОЧТЕНИЯ

Аннотация: в статье раскрываются теоретико-методологические основы формирования функциональной грамотности обучающихся на уроках русского языка и литературы с применением приёмов скорочтения. Анализируется взаимосвязь между навыками чтения, смыслового восприятия текста и общим уровнем функциональной грамотности школьников. Рассматриваются современные психолого-педагогические подходы к развитию читательских компетенций, описываются практические методы, направленные на повышение скорости, осознанности и выразительности чтения. Отмечается, что скорочтение рассматривается не как механическое умение, а как интеллектуально-речевой процесс, способствующий развитию внимания, памяти, логического и критического мышления. Автор делает акцент на педагогической значимости интеграции приёмов скорочтения в образовательную практику как средства формирования функциональной грамотности, саморазвития и коммуникативной культуры обучающихся.

Ключевые слова: функциональная грамотность, скорочтение, читательская компетенция, когнитивные процессы, осознанное чтение, речевое развитие, критическое мышление, литературное образование, метапредметные умения, образовательная мотивация.

Современная образовательная парадигма ориентирована не столько на передачу знаний, сколько на развитие способности учащихся применять их в реальных жизненных ситуациях. В этом контексте ключевым становится понятие функциональной грамотности — способности человека понимать тексты различного типа, извлекать и использовать информацию, анализировать, сопоставлять, делать выводы, принимать решения. Для учителя русского языка и литературы данное направление приобретает особое значение, так как именно через слово, текст и речь осуществляется становление мыслительной деятельности, коммуникативной культуры и личностной зрелости учащегося.

Одним из эффективных инструментов формирования функциональной грамотности является использование приёмов скорочтения — системы методов, направленных на развитие техники и осознанности чтения. Однако скорочтение в современном педагогическом понимании не ограничивается механическим увеличением скорости восприятия текста. Оно рассматривается как комплексная технология, объединяющая когнитивные, лингвистические и психолингвистические аспекты работы с текстом.

Функциональная грамотность формируется через активное взаимодействие с информацией. Учащийся должен не только быстро читать, но и понимать смысл, выделять главное, обобщать, аргументировать, интерпретировать прочитанное. Именно поэтому скорочтение рассматривается как средство развития осознанного чтения, где процесс восприятия текста сопровождается аналитическими и рефлексивными операциями мышления.

Теоретические основы скорочтения заложены в трудах И. П. Павлова, С. Л. Рубинштейна, А. Р. Лурии, Б. Г. Ананьева, а также в исследованиях современных когнитивных психологов (Р. Солсо, Д. Норман и др.). В отечественной педагогике большое значение имеют работы Л. С. Выготского и А. А. Леонтьева, рассматривающих речь как средство формирования сознания. Согласно их концепции, чтение выступает не просто навыком, а видом речевой деятельности, включающим восприятие, понимание и переработку информации.

Скорочтение как педагогический приём направлено на синхронизацию зрительного восприятия и мыслительных процессов. В процессе скорочтения активизируются оба полушария мозга: левое отвечает за логико-лингвистическую обработку текста, правое — за целостное, образное восприятие. Это обеспечивает не только ускорение чтения, но и повышение уровня понимания, развитие интуитивного и ассоциативного мышления.

На уроках русского языка и литературы приёмы скорочтения могут использоваться на разных этапах работы с текстом: при первичном чтении, анализе, обсуждении и интерпретации произведения. Важно, чтобы они способствовали переходу от формального чтения к смысловому, от простого воспроизведения информации к её переработке и осмыслению.

К основным приёмам скорочтения относятся:

– чтение группами слов (фразовое чтение) — способствует расширению поля зрения и восприятию смысловых единиц текста;

– антиципация (предвосхищение) — формирование умения прогнозировать содержание текста по заголовку, ключевым словам, структуре;

– свёртывание текста — выделение смысловых блоков, формулировка главной мысли, составление кратких тезисов;

– регрессия и фиксация — минимизация обратных возвратов глаз по тексту, развитие концентрации внимания;

– зрительные опоры — использование схем, таблиц, ассоциативных карт, способствующих структурированию информации;\

– ритмизация чтения — выработка внутреннего темпа восприятия, повышение выразительности и эмоциональной насыщенности речи.

Применение данных приёмов требует системной организации учебного процесса. Важно, чтобы скорочтение не стало самоцелью, а органично вписалось в контекст литературного образования. Например, при изучении художественного текста учащиеся могут сначала использовать фразовое чтение для общего восприятия, затем переходить к аналитическому осмыслению содержания, выделению ключевых идей, характеристике героев и авторской позиции.

Формирование функциональной грамотности предполагает не только развитие техники чтения, но и формирование читательской компетенции, включающей мотивацию, стратегию чтения, интерпретацию и оценку информации. Учитель должен формировать у учащихся навыки критического мышления — способности анализировать достоверность источников, выявлять подтексты, авторские интенции, понимать метафоричность и контекст высказываний.

Особое значение приёмы скорочтения приобретают при работе с текстами разных стилей и жанров — художественными, публицистическими, научно-популярными. Это помогает формировать универсальные стратегии чтения, которые учащийся может применять и за пределами школы. Например, при чтении публицистических текстов развивается умение извлекать факты и оценивать аргументацию, при работе с научными — структурировать и конспектировать информацию, при восприятии художественных — понимать символику и композицию.

Кроме того, приёмы скорочтения способствуют развитию памяти, внимания и эмоционального интеллекта. Они тренируют способность удерживать в сознании большие объёмы информации, быстро переключаться между различными видами деятельности, сопоставлять текстовые данные с личным опытом.

Важным аспектом является мотивация к чтению. Современные дети часто утрачивают интерес к книге из-за информационной перегрузки и визуальной культуры клипового мышления. Однако использование приёмов скорочтения позволяет сделать процесс чтения более динамичным и увлекательным. Сочетание игровых элементов, временных заданий,

соревнований на скорость и качество понимания текста повышает познавательную активность учеников и укрепляет интерес к литературе.

Педагогическая практика показывает, что систематическая работа со скорочтением способствует развитию метапредметных умений — анализа, синтеза, сравнения, классификации, прогнозирования. Эти умения составляют основу функциональной грамотности, которая в современных условиях становится показателем успешной социализации личности.

В контексте реализации Концепции развития функциональной грамотности обучающихся (Минпросвещения РФ, 2022), учителю русского языка и литературы отводится особая роль — через работу со словом формировать у школьников умение мыслить, аргументировать, понимать смысл сказанного и написанного. Приёмы скорочтения становятся инструментом этого процесса, так как развивают когнитивную гибкость, способность к смысловому свёртыванию и развёртыванию информации, что особенно важно в условиях постоянного информационного потока.

В практической работе целесообразно использовать комплекс упражнений:

– «Поиск смыслового центра предложения»;

– «Один абзац — одно предложение» (свёртывание информации);

– «Чтение с остановками» (антиципация развития сюжета);

– «Диалог с автором» (осмысленное взаимодействие с текстом);

– «Минутное чтение» (сравнение скорости и точности понимания).

Такая организация чтения формирует у учащихся не только технику, но и культуру восприятия текста. Они учатся видеть смысловую структуру произведения, понимать подтекст, интонационно окрашивать речь, выражать собственное мнение.

Таким образом, скорочтение является не отдельной методикой, а частью педагогической технологии формирования функциональной грамотности. Оно способствует развитию аналитико-синтетических способностей, расширяет познавательные горизонты, помогает учащимся уверенно ориентироваться в мире текстов. Для учителя русского языка и литературы это не просто средство ускорения процесса чтения, а мощный инструмент воспитания интеллектуально развитой, думающей, речевой личности, способной к самообразованию и творческому мышлению.

В заключение отметим, что формирование функциональной грамотности через приёмы скорочтения требует научно обоснованного, системного и личностно ориентированного подхода. Только в том случае, если скорочтение сочетается с глубоким смысловым анализом, эстетическим переживанием и речевой практикой, оно становится фактором интеллектуального и духовного развития школьников.

Использованные литературы:

1. Рубинштейн С. Л. *Основы общей психологии.* — СПб.: Питер, 2019.
2. Солсо Р. *Когнитивная психология.* — СПб.: Питер, 2018.
3. Ильин Е. П. *Психология внимания.* — СПб.: Питер, 2017.
4. Чудинов А. П. *Текст и когниция: лингвокогнитивный анализ.* — Екатеринбург: УрФУ, 2020.
5. Соловейчик М. С. *Учимся читать быстро и осмысленно.* — М.: Просвещение, 2016.
6. Полат Е. С. *Методика формирования функциональной грамотности учащихся.* — М.: Академия, 2021.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«АЙТУҒАНОВА» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «АЙТУҒАНОВА».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 22 қыркүйектегі Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ44VPY00078195 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ44VPY00078195 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 22 сентября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические
ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303

Басуға 14.11.2025 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303

Подписано в печать 14.11.2025 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «АЙТУҒАНОВА».

ULAĠATTY USTAZ JOLY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Ұстаз – ұлттың шамшырағы

Мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаз біліммен ғана емес, жүрек жылуымен, мейірімімен, ұстанымымен шәкіртке жол сілтейді. Шын мәнінде, қандай мұғалім болса – болашақ та сондай.

Ұстаздың әр сөзі, әр қадамы – баланың болашағына жазылған тағдыр іспетті. Сондықтан да ең басты байлық – білімді, жан-жақты, әдістемені терең меңгерген, әр баланың жүрегіне жол таба алатын мұғалім.

Жақсы мұғалім – жай ғана маман емес, ол – тәрбиелеуші, шабыттандырушы, бағыт беруші. Ұстаз – уақыттан озып жүретін адам. Оның бүгін еккен дәні – ел ертеңінің жемісі.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.